

U-LEAD

WITH EUROPE

**ПРОЕКТ ГРОМАДА ДЛЯ ЛЮДИНИ:
підвищення компетентності громад
для розвитку соціальних послуг**

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Комплексна навчальна програма для представників ОТГ

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ В ОТГ

ВСТУПНИЙ СЕМІНАР ДЛЯ КЕРІВНИКІВ

МАТЕРІАЛИ ДЛЯ УЧАСНИКА

MINISTRY OF
FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK
Danida

МІНІСТЕРСТВО РОЗВИТКУ
ГРОМАД ТА ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Матеріали вступного семінару “Організація системи соціальної підтримки населення в ОТГ” розроблені експертами проекту: «ГРОМАДА для ЛЮДИНИ: підвищення компетентності громад для розвитку соціальних послуг», що реалізується Партнерством “Кожній дитині” за підтримки Програми «U-LEAD з Європою».

Ці матеріали розроблені за підтримки Європейського Союзу та його держав-членів Данії, Естонії, Німеччини, Польщі та Швеції. Зміст матеріалів є виключною відповідальністю її авторів та не може жодним чином сприйматися як такий, що відображає погляди Програми «U-LEAD з Європою», Європейського Союзу та його держав-членів Данії, Естонії, Німеччини, Польщі та Швеції.

Київ – 2018

ЗМІСТ

1. ГРОМАДА: ФАКТОРИ ВРАЗЛИВОСТІ ТА КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ.....	5
1.1 ГРОМАДА ДРУЖНЯ ДО ЛЮДИНИ: КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ.....	5
1.2 ГРОМАДА: ФАКТОРИ ВРАЗЛИВОСТІ СІМ'Ї.....	6
2. СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В ОТГ.....	8
2.1 СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	8
2.2 СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ	9
3. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ГРОМАДИ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ.....	14
3.1 ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ВІДПОВІДНО ДО ПОСЛУГ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ ЇХ ПОТРЕБУЮТЬ	14
3.2 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОЦІНКА ПОТРЕБ ГРОМАДИ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ.....	15
3.3 ІНСТРУМЕНТ МОНІТОРИНГУ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ.....	19
4. МОДЕЛЬ ІНТЕГРОВАНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ОТГ.....	23
4.1 ЦІННОСТІ, ПРИНЦИПИ, КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ.....	23
4.2 ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ	25
4.3 ІНТЕГРОВАНА СТРАТЕГІЯ.....	30
4.4 ІНТЕГРОВАНІ ПРОЦЕСИ	37
4.5 ІНТЕГРОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	39
4.6 ІНТЕГРОВАНІ ПОСЛУГИ	41
5. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГРОМАДИ ЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ.....	44
5.1 ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ.....	44
5.2 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА СІМ'Ю	45
5.3 ПОСЛУГА ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ.....	46
5.4 ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ В СІМЕЙНІ ФОРМИ ВИХОВАННЯ	46
6. РЕСУРСИ ТА АКТИВІЗАЦІЯ ГРОМАДИ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	47
6.1 РЕСУРСИ ГРОМАДИ.....	47
7. ВИТЯГИ ІЗ ДЕЯКИХ ЗАКОНІВ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ОТГ	48
7.1 ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	48
7.2 ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ТА ПІДТРИМКИ СІМЕЙ З ДІТЬМИ.....	53
ГЛОСАРІЙ.....	62
МОЇ ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАЛЬНОГО СЕМІНАРУ	67
«ГРОМАДА ДЛЯ ЛЮДИНИ: ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ГРОМАД ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ»: ПРО ПРОЕКТ.....	68

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ В ОТГ

Програма семінару

Мета:

- сформувати спільне бачення щодо шляхів реалізації проекту «Громада для людини: підвищення компетентності громад для розвитку соціальних послуг» (далі - *Проект*) та розуміння особливостей й переваг організації системи соціальної підтримки вразливих верст населення в ОТГ через впровадження моделі інтегрованих соціальних послуг.

Завдання:

- ознайомити з метою та завданнями Проекту, узгодити подальші дії та умови співпраці;
- сформувати розуміння щодо основних функцій, повноважень та відповідальності ОТГ з питань соціального захисту, організації та надання соціальних послуг, забезпечення прав дитини на рівні громади;
- визначити основні вразливі групи населення, які потребують послуг та підтримки;
- ознайомити із методикою здійснення моніторингу потреб населення у соціальних послугах;
- сформувати стратегічне бачення розвитку системи надання соціальних послуг;
- визначити ресурси громади, механізми їх інтеграції для формування моделі інтегрованих соціальних послуг;
- окреслити повноваження та відповідальність голови ОТГ як керівника органу опіки та піклування;
- визначити наступні кроки для створення громади дружньої до людини, в т. ч. підвищення професійної компетентності представників соціальної сфери та НУО.

Час	Зміст програми
ДЕНЬ 1	
10.00-10.15	Вступ. Вітальне слово представників Програми «U-LEAD з Європою» та МБО «Партнерство «Кожній дитині»
10.15-10.30	Презентація проекту «Громада для людини: підвищення компетентності громад для розвитку соціальних послуг»
10.30-11.30	Представлення мети та завдань семінару. Знайомство учасників. Визначення очікувань та потреб
11.30-11.45	<i>Кава-пауза</i>
11.45-13.30	Громада: фактори вразливості та критерії успішності. Обмін досвідом
13.30-14.30	<i>Обід</i>
14.30-15.30	Соціальна підтримка вразливих груп населення в ОТГ
15.30-16.15	Визначення потреб громади у соціальних послугах
16.15-16.30	<i>Кава-пауза</i>
16.30-17.30	Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень людини
17.30-18.00	Рефлексія
ДЕНЬ 2	
09.00-09.30	Рефлексія
09.30-10.00	Ресурси громади у сфері надання соціальних послуг
10.00-11.00	Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень системи
11.00-11.30	<i>Кава-пауза</i>
11.30-12.00	Модель інтегрованих соціальних послуг в ОТГ: рівень системи (продовження)
12.00-13.20	Відповідальність громади за забезпечення прав дитини
13.20-13.40	Активізація громади у сфері надання соціальних послуг
13.40-14.20	Кроки до створення громади дружньої до людини. Узгодження подальших дій
14.20-15.00	Підведення підсумків. Анкетування
15.00-15.30	<i>Обід та роз'їзд учасників</i>

1. ГРОМАДА: ФАКТОРИ ВРАЗЛИВОСТІ ТА КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ

1.1 ГРОМАДА ДРУЖНЯ ДО ЛЮДИНИ: КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ

Поняття «грумада» означає певну кількість людей, які живуть разом, утворюючи, визнаючи та підтримуючи свою «спільну єдність».

Скот Пек ідентифікував сім характеристик справжньої грумади, на підставі свого багаторічного досвіду допомоги грумадам, які вже були на межі розпаду, знайти шляхи до зцілення. Коли всі сім названих характеристик мають місце, стверджує він, тоді група людей справді живе в умовах спільної єдності або грумади.

- **Ніхто не зайвий.** У справжній грумаді людей з неї не виключають з огляду на їхню расу, національність, стать, вік або вірування. Така грумада також вітає різні форми людського самовираження - сміх і сльози, страх і віру, мрії й практичні плани.
- **Вірність своїм людям, і відданість своїй роботі.** В справжній грумаді люди горнуть одне до одного, навіть коли їм буває дуже нелегко. Коли виникають персональні розбіжності або перешкоди на шляху до реалізації спільних задумів, люди наполегливо шукають спільного виходу з труднощів і підтримують одне одного.
- **Рішення ухвалюються через консенсус.** Справжня грумада не живе за принципом, згідно з яким завжди перемагає більшість. Люди в ній докладають усіх зусиль, щоб краще зрозуміти одне одного. Так триває доти, доки досягається консенсус, тобто врешті-решт вони знаходять такий напрям діяльності, який усі вони згодні підтримувати в міру своїх спроможностей.
- **Індивідуальні розбіжності не вважаються за перешкоду.** В такій грумаді відмінності в поглядах людей не нехтуються, не приховуються, не відкидаються і не змінюються - навпаки. Їх вітають, як дорогоцінний дар. Щоб навчити це робити потрібен час і щире бажання.
- **Реалістичне оцінювання своїх сил і слабостей.** Грумада укладатиме більш реалістичні плани, якщо будуть братися до уваги міркування кожного з її членів. Справжня грумада - це також грумада реалістична, адже вона постійно оцінює умови свого життя й не перестає докладати зусиль, аби їх поліпшити.
- **Безпечне місце, в якому люди можуть бути самими собою.** У справжній грумаді люди почувають себе цілком безпечно й мають усі можливості зростати та розвиватись як індивіди, любити й підтримувати одне одного. Ніхто не намагається «переробити» когось іншого, кожна особа дбає про свій власний розвиток.
- **Коло не має сторін.** Лідерство переходить від однієї особи до іншої. Ніхто не буває керівником раз і назавжди. Кожен іноді бере на себе обов'язки лідера і претендує на пошану за свій внесок у спільну справу.

Тільки справжня, спроможна грумада може повною мірою забезпечити сприятливі умови для утвердження сімейних цінностей, розвитку потенціалу сімей, задоволення потреб дітей.

У грумаді, дружній до дитини, створюється дружнє до дитини середовище через надання послуг усій сім'ї. За таких обставин зростають можливості сімей задовольнити потреби дитини шляхом розвитку свого батьківського потенціалу, через виявлення та об'єднання позитивних ресурсів сім'ї, грумади загалом. Батьківство у такій грумаді завжди в радість.

Органи місцевого самоврядування з усією відповідальністю ставляться до розвитку превентивних соціальних послуг для сімей і дітей, надання допомоги на ранніх етапах вразливості. Доступність послуг забезпечується через максимальне наближення послуг до місця проживання дитини та сім'ї і через мінімізацію інституційних послуг.

Аналізуючи світовий досвід функціонування територій, дружніх до дитини, необхідно зазначити, що їх створення – це усвідомлений і дуже важливий крок, який відображає спільне

рішення громади і політичну волю її керівників. Боротись за таке звання можуть громади, які вже досягли певного рівня добробуту для дітей та сімей. Не можна допускати популістських рішень, оголошувати себе громадою, дружньою до дитини, якщо у батьків немає роботи; якщо відсутні послуги з підтримки сім'ї, а діти продовжують виховуватись в інтернаті, думка дітей та молоді не враховується у прийнятті рішень тощо.

Визначальним у цьому русі є ставлення органів місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до забезпечення потреб дітей та благополуччя сімей з дітьми; ефективне використання місцевих ресурсів та потенціалу громади; результативний менеджмент та управління для:

- створення належної кількості робочих місць та забезпечення зайнятості населення, сімей з дітьми;
- розвитку соціальної інфраструктури (школи, дитячі садки, позашкільні установи, заклади культури, спорту, магазини, дитячі майданчики, заклади соціального захисту тощо);
- прийняття бюджету, соціально орієнтованого на потреби дітей та сімей;
- створення служб, які надають послуги дітям та сім'ям, відповідно до потреб громади;
- кадрового забезпечення всіх служб, установ і закладів згідно з вимогами законодавства та потребами громади;
- створення механізмів активізації участі соціально орієнтованого бізнесу, сімей з дітьми, дітей та молоді у вирішенні проблем громади;
- якісного моніторингу діяльності служб, установ і закладів, що надають послуги дітям та сім'ям.

1.2 ГРОМАДА: ФАКТОРИ ВРАЗЛИВОСТІ СІМ'Ї

З наукового погляду, сім'я – мала соціальна група, створена на основі офіційного чи неформального (незарєєстрованого) шлюбу або кровної спорідненості, члени якої об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, виконанням сімейних функцій, емоційними зв'язками та взаємними юридичними й моральними зобов'язаннями стосовно один одного, родинними традиціями. Зрозуміти сім'ю повністю можна, якщо підходити до неї як до системи. Сімейна система діє в межах таких динамічних процесів, як комунікація, розподіл повноважень, закріплення ролей і їх виконання.

Кожна сім'я, незалежно від її матеріального стану (заможна, бідна), складу (повна, неповна, багатодітна), місця проживання (село, місто) тощо, у процесі свого розвитку переживає кризові періоди¹.

Дослідження вчених² свідчать, що найчастіше сімейні кризи виникають у перехідний період від однієї до іншої стадії життєвого циклу сім'ї, а саме в періоди:

- засвоєння подружжям батьківських ролей;
- появи в сім'ї нової особистості;
- влаштування і залучення дітей до навчальних закладів;
- досягнення дитиною підліткового віку;
- експериментування сім'ї з незалежністю підлітка;
- виходу дітей із сім'ї та необхідності членів подружжя знову залишатися вдвох;
- виходу батьків на пенсію та старості.

Саме в ці періоди неподолані сімейні кризи можуть перерости у фактори вразливості та призупинити позитивний розвиток сімейної системи. Відкритість сімейної системи дає змогу примножувати ресурси та посилювати захисні чинники сім'ї, проте може стати додатковим фактором вразливості через вплив зовнішніх ризиків (військова агресія, вимушене

¹ Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб.: у 2-х част. За заг. ред.: Т.М. Журавель, З.П. Кияниці, Ж.В. Петрочко– К., 2016. – 567 с.

² (Duvall E., 1957) [62] (Nichols M. P., 1984).

переміщення, скорочення на роботі, злочинне середовище тощо).

Вразливість – це стан незахищеності сім'ї, зумовлений наявністю внутрішніх чи/та зовнішніх факторів ризику або появою нових, які порушують баланс і негативно впливають на стан задоволення потреб дитини. *Барометром вразливості сім'ї є стан задоволення потреб дитини.* Загострення чи поява нових факторів ризику зазвичай негативно впливає на стан задоволення потреб дитини, згодом відображається на зовнішньому вигляді дитини (змучена, невиспана, худа, сумна, зріст не відповідає віку тощо); на поведінці дитини (агресивність, замкнутість, бродяжництво, залежність).

На Рис.1.2 зображені можливі етапи деградації сім'ї у разі посилення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів ризиків і відсутності чи недостатності відповідних ресурсів та захисних чинників.

Рис.1.2 Етапи деградації сім'ї у разі посилення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів ризиків та наявності

- **здорова** сім'я – здатна забезпечити повною мірою потреби дитини для розвитку і потребує лише загальних послуг (освітніх, медичних);
- **вразлива** – забезпечує базові (мінімальні) потреби дитини, має достатньо внутрішніх позитивних ресурсів для подолання факторів ризику, проте потребує незначної підтримки;
- **сім'я у СЖО** – через вплив складних життєвих обставин частково втратила здатність забезпечувати потреби дитини і потребує комплексного втручання;
- **соціально небезпечна** сім'я – веде асоціальний спосіб існування; перебування дитини в такій сім'ї є вкрай небезпечним, існує загроза для її життя, здоров'я і розвитку, дитина потребує захисту та влаштування в сімейну форму виховання; така сім'я негативно впливає на середовище громади.

Досвід соціальної роботи свідчить, що не вирішені проблеми або вирішені несвоєчасно породжують нові, ще глибші, руйнують сім'ї, роблять нещасними дітей, призводять до зростання соціального сирітства.

2. СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В ОТГ

2.1 СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Система соціального захисту існує у переважній більшості країн світу і спрямована на подолання бідності та мінімізацію ризиків вразливості або, так званих соціальних ризиків³. Існують різні теоретико-методологічних підходи до визначення сутності поняття "соціальний захист". Проте, незважаючи на різноманіття визначень, які є сьогодні в літературі та міжнародних документах, сутність соціального захисту переважно зводиться до того, що це *система управління соціальними ризиками з метою зниження їх ймовірності або компенсації втрат від настання складної життєвої ситуації у зв'язку з безробіттям, малозабезпеченістю, втратою працездатності (з різних причин), хворобою, інвалідністю, старістю, материнством, втратою годувальника, втратою батьків або опікуна/піклувальника для дітей тощо*⁴.

На сьогодні серед міжнародної спільноти існує бачення, що основними цілями соціального захисту має бути забезпечення:

- **стійкості** та здатності уразливих груп населення протистояти різкому зниженню добробуту в результаті різних шоків;
- **справедливості** для малозабезпечених верств через захист від бідності та надання рівних можливостей;
- **можливостей** для всіх через розвиток людського капіталу дітей та дорослих та "підбір" для чоловіків і жінок більш продуктивної зайнятості.

Для досягнення цих цілей необхідні спільні зусилля державних та приватних суб'єктів з охопленням багатьох секторів, у тому числі розвитку ринку соціальних послуг.

Важливим є розуміння того, що досягнення основних цілей системи соціального захисту лежать у площині всього життєвого циклу людини – від вагітності, народження, розвитку, активної трудової діяльності до похилого віку і смерті, що зображено на Рис.2.1.

Рис.2.1 Соціальний захист на протязі життєвого циклу

Як видно на кожному етапі життєвого циклу програми соціального захисту мають свої особливості.

³ Соціальні ризики – це обставини, що об'єктивно порушують життєдіяльність особи, пов'язані з соціально-економічними чинниками в державі і при яких настає необхідність у соціальному захисті. На міжнародному рівні соціальні ризики як підстава для набуття людиною права на соціальний захист було встановлено у міжнародних актах – у Конвенціях та Рекомендаціях МОП (№ 102 про мінімальні норми соціального забезпечення – 1952 р.; №117 про основні цілі і норми соціальної політики – 1962 р.; № 128 про допомогу по інвалідності, по старості і в разі втрати годувальника – 1967 р. та інших), а також у Європейській хартії про основні соціальні права трудящих, Європейській соціальній хартії. Перелік соціальних ризиків закріплений і в національному законодавстві, в першу чергу в ст. 46 Конституції України.

⁴ Конвенція МОП 1952 року і наступні міжнародні трудові норми містять дев'ять основних складових соціального захисту: медична допомога, допомога внаслідок хвороби, допомога по безробіттю, у зв'язку з народженням дитини, допомога сім'ям з дітьми, внаслідок виробничого травматизму і професійного захворювання, за інвалідністю, за віком, у випадку втрати годувальника.

2.2 СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Поняття “соціальні послуги” у сфері соціального захисту, на сьогодні як в Україні так і за кордоном, вживається неоднозначно і трактується по-різному. В країнах Європейського Союзу соціальні послуги визначаються в широкому сенсі цього слова. Під соціальними послугами розуміються будь-які дії спрямовані на підтримку соціальної, економічної та територіальної єдності, високого рівня зайнятості, соціального включення та економічного зростання⁵. Важливими функціями соціальних послуг є профілактика та соціально-інтеграція, найчастіше охоплюють все населення, незалежно від їх забезпеченості та доходів і спрямовані на поліпшення якості життя та забезпечення соціального захисту населення. Як правило до соціальних послуг відносяться: система соціального страхування, зайнятості та перепідготовки, соціальне житло, система догляду за дітьми, забезпечення довгострокової допомоги, соціальні виплати. Таким чином, в країнах ЄС соціальні послуги розглядаються в широкому розумінні, їх основна роль сприяти людям в повній мірі брати участь у житті суспільства, створювати рівні можливості, сприяти не дискримінації, гендерної рівності, охороні здоров'я, поліпшенню стандартів та якості життя громадян.

У вузькому значенні термін “соціальні послуги” часто асоціюється з поняттям *персональні соціальні послуги*, які призначені для задоволення потреб індивідуального користувача (наприклад, догляд на дому особи з інвалідністю, розміщення в прийомних сім'ях дитини-сироти) у порівнянні з соціальними послугами для категорій громадян (наприклад, грошові допомоги для безробітних тощо)⁶. Схоже, але більш розширене визначення міститься й в інших документах ЄС. *Персональні соціальні послуги* – орієнтовані на індивідуума, спроектовані для задоволення життєво-важливих потреб, зокрема потреб вразливих категорій громадян; такі послуги забезпечують захист від загальних та специфічних ризиків та допомагають подолати складні особисті кризові ситуації та виклики; вони також надаються сім'ям у контексті підтримки їхньої ролі у піклуванні за дітьми та літніми членами сім'ї, а також людьми з інвалідністю та компенсацію можливих відмов у функціонуванні сім'ї; вони є ключовими інструментами захисту основних прав та гідності людини⁷.

Законодавством України визначено, що *соціальні послуги* - це комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем⁸. До категорій, які мають право на безоплатні соціальні послуги віднесено:

- громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу;
- громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах у зв'язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, бездомністю, стихійним лихом, катастрофами, особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, якщо середньомісячний дохід цих осіб нижчий, ніж встановлений прожитковий мінімум;
- дітей та молодь, які знаходяться у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї.

Відповідно до **наказу Мінсоцполітики від 03.09.2012 № 537 «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати»** визначено види послуг, які можуть надаватися в ОТГ (таблиця 2.1).

⁵ Communication of General Interest [COM(2007)725], 2007 – p.3.

⁶ Brian Munday (2004). European social services: A map of characteristics and trends. Council of Europe.

⁷ European Commission Biennial Report on social services of general interest, 2008

⁸ Закон України «Про соціальні послуги» (зі змінами)

Таблиця 2.1

ПЕРЕЛІК ПОСЛУГ ДЛЯ ОСІБ/СІМЕЙ, ЯКІ ПОТРАПИЛИ В СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ⁹

№	Назва послуги	Зміст послуги	Отримувачі послуги
1.	Соціальна профілактика	організація навчання та просвіти; довідкові послуги; розроблення та розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів щодо надання соціальних послуг	Особи/сім'ї в СЖО; люди, які мають алко/нарко залежність, або соціально небезпечні хвороби
2.	Консультації	допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу із складної життєвої ситуації; психологічне консультування; сприяння в отриманні правової допомоги	Особи/сім'ї в СЖО
3.	Посередництво (медіація)	допомога у врегулюванні конфліктів; ведення переговорів; опрацювання шляхів та умов розв'язання конфлікту	Особи та неповнолітні, які перебувають у конфлікті з законом; постраждали від конфлікту; звільнені з місць позбавлення волі; сім'ї, члени яких перебувають у конфлікті із законом
4.	Представництво інтересів	ведення переговорів від імені отримувача соціальних послуг; допомога в оформленні або відновленні документів; сприяння в реєстрації місця проживання або перебування; допомога у розшуку рідних та близьких, відновленні родинних та соціальних зв'язків; сприяння у забезпеченні доступу до ресурсів і послуг за місцем проживання/перебування, встановленні зв'язків з іншими фахівцями, службами, організаціями, підприємствами, органами, закладами, установами тощо	Випускники інтернатних закладів, особи/сім'ї в СЖО; люди з інвалідністю;
5.	Кризове та екстрене втручання	психологічна допомога; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; представництво інтересів, корекція сімейних стосунків; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; організація надання невідкладної медичної допомоги; організація надання притулку	Сім'ї, особи в період загострення СЖО, виникнення обставин, що загрожують життю, здоров'ю
6.A	Соціальний супровід/патронаж	обстеження, оцінка потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем; складання індивідуального плану соціального супроводу; залучення отримувача послуги до виконання індивідуального плану; оцінка результатів виконання індивідуального плану; регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань; сприяння у отриманні інших послуг, ду; допомога в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними; навчання та розвиток навичок; психологічне консультування; психологічна підтримка	Особи/сім'ї в СЖО;
6.B	Соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці	регулярні зустрічі з отримувачем послуги; відвідування на робочому місці; сприяння в адаптації особи до виконання робочих функцій, пристосуванні робочого місця для осіб з інвалідністю; сприяння у отриманні інших послуг, організації взаємодії з іншими суб'єктами соціального супроводу; навчання та розвиток трудових і соціальних навичок; психологічне консультування; психологічна підтримка	Люди з інвалідністю, особи в СЖО; люди, які були звільнені з місць позбавлення волі;
7.	Надання притулку	надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; сприяння	Люди без певного місця проживання; Жінкам, які зазнали

⁹ Наказ Мінсоцполітики України від 03.09.2012 № 537

		у створенні умов для здобуття дітьми освіти; організація збереження особистих речей; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; організація отримання медичних послуг, медичного обстеження; психологічне консультування; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями, службами	насильства в сім'ї; сім'ї в СЖО;
8.	Послуга з влаштування до сімейних форм виховання	підбір та навчання прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів/піклувальників; підготовка дитини до влаштування; консультування сімей; соціальна підтримка сімей; захист майнових, житлових та інших прав дитини; сприяння навчанню та розвитку дитини; робота, спрямована на повернення дитини до біологічної родини; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті	Діти, позбавлені батьківського піклування; діти-сироти; сім'ї опікунів/піклувальників, біологічні сім'ї дітей, влаштованих до сімейних
9.A	Послуга соціальної реабілітації	навчання, формування, розвиток та підтримка соціально-побутових навичок; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічна підтримка; спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності, працетерапії; арт-терапія	люди з інвалідністю; люди похилого віку; діти, які мають інвалідність
9.B.	Послуга соціально-психологічної реабілітації	надання ліжко-місця з комунально-побутовими послугами; забезпечення твердим, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, харчуванням; організація збереження особистих речей; проведення психологічного консультування та психолого-педагогічної корекції з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини; створення умов для здобуття дітьми освіти з урахуванням рівня їх підготовки; здійснення трудової адаптації дітей з урахуванням їх інтересів та можливостей; надання безоплатної правової допомоги; представництво інтересів; розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; організація отримання медичних послуг, робота, спрямована на повернення дитини до біологічної родини	Діти – сироти, діти, позбавлені батьківського піклування; діти, які перебувають у складних життєвих обставинах; люди, які були звільнені з місць позбавлення волі;
10.A	Догляд вдома	допомога в самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, годування), пересуванні в побутових умовах, веденні домашнього господарства (закупівля і доставка продуктів харчування, ліків та інших товарів, приготування їжі, косметичне прибирання житла, оплата комунальних платежів, прання білизни, дрібний ремонт одягу), в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами (виклик лікаря, працівників комунальних служб, транспортних служб тощо); навчання навичкам самообслуговування; допомога в забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам користування ними; психологічна підтримка; надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; допомога в оформленні документів	Люди з інвалідністю; люди похилого віку; одинокі, які не мають родичів
10.B	Догляд стаціонарний	створення умов для проживання; забезпечення харчуванням, твердим, м'яким інвентарем; допомога у самообслуговуванні, організація надання реабілітаційних та медичних послуг; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації, навчання навичкам самообслуговування	Люди з інвалідністю; люди похилого віку; одинокі люди, які не мають родичів
10.B.	Денний догляд	забезпечення умов для денного перебування; забезпечення харчуванням; допомога у самообслуговуванні; спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг;	Люди з інвалідністю; люди похилого віку; одинокі люди, які не мають родичів;

		психологічна підтримка	
11.	Підтримане проживання	надання місця для проживання; навчання, розвиток та підтримка навичок самостійного проживання; організація медичного патронажу; допомога у веденні домашнього господарства; представництво інтересів; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги	Випускники інтернатних закладів; люди з інвалідністю.
12.	Паліативний/хоспісний догляд	допомога у самообслуговуванні; спостереження за станом здоров'я; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації; навчання членів сім'ї догляду; представництво інтересів; психологічна підтримка особи та членів сім'ї; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; організація та підтримка груп самодопомоги	Люди з інвалідністю; люди похилого віку; одинокі тяжко хворі, які не мають родичів.
13.	Послуга соціальної адаптації	допомога в аналізі життєвої ситуації, визначенні основних проблем, шляхів їх вирішення, складання плану виходу із складної життєвої ситуації; формування та розвиток соціальних навичок, умінь, соціальної компетенції; представництво інтересів; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; допомога в оформленні документів; сприяння працевлаштуванню; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків	Звільнені з місць позбавлення вільності; люди з інвалідністю; люди похилого віку; вимушено переміщені особи, сім'ї; мігранти, жертви торгівлі людьми
14.	Послуга соціальної інтеграції та реінтеграції	розвиток, формування та підтримка соціальних навичок; представництво інтересів; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; допомога в оформленні документів; допомога в отриманні реєстрації місця проживання/перебування; сприяння в отриманні житла, працевлаштуванні тощо; допомога у зміцненні/відновленні родинних та суспільно корисних зв'язків	Вимушено переміщені особи, сім'ї; мігранти, жертви торгівлі людьми; звільнені з місць позбавлення вільності; випускники інтернатних закладів; люди з інвалідністю;
15.	Послуга абілітації	сприяння наданню медичної допомоги; психологічна підтримка; консультування; допомога у забезпеченні технічними засобами реабілітації; навчання навичкам користування ними; представництво інтересів; допомога у самообслуговуванні	Люди з інвалідністю
16.	Послуга фізичного супроводу осіб з інвалідністю з порушенням зору	надання допомоги при переміщенні у громадських місцях і транспорті для відвідування органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, організацій та закладів, купівлі товарів, робіт і послуг, у тому числі заповнення бланків, написання заяв, читання інформації під час такого відвідування та інше	Люди з інвалідністю
17.	Послуга перекладу жестовою мовою	переклад жестовою мовою (у тому числі з використанням знакових систем) та словесною мовою під час відвідування особами з інвалідністю з порушеннями слуху органів державної влади та місцевого самоврядування, установ, організацій і закладів, при купівлі товарів, робіт і послуг	Люди з інвалідністю
18.	Натуральна допомога	надання натуральної допомоги (пошиття одягу, ремонт одягу, ремонт взуття, перукарські послуги, прання білизни та одягу, ремонтні роботи, обробіток присадибної ділянки, косіння трави біля будинку, рубання та розпилювання дров, косметичне, вологе, генеральне прибирання)	Особи/сім'ї в СЖО
19.	Догляд і виховання дітей в умовах, наближених до сімейних	забезпечення умов для проживання, наближених до сімейних (забезпечення харчуванням, одягом, взуттям, твердим і м'яким інвентарем, ведення домашнього господарства, організація дозвілля тощо), формування та підтримка навичок самообслуговування, побутових навичок, необхідних	Діти – сироти, діти, позбавлені батьківського піклування; діти, які перебувають у складних життєвих

		для організації самостійного життя; виховання та розвиток індивідуальних здібностей, сприяння в отриманні освітніх, медичних, реабілітаційних і соціальних послуг у відповідних закладах	обставинах
20.	Супровід під час інклюзивного навчання	надання допомоги дітям з особливими освітніми потребами під час перебування в закладах дошкільної та загальної середньої освіти	Діти з інвалідністю
21.	Тимчасовий відпочинок для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю,	забезпечення тимчасового догляду та виховання дитини з інвалідністю за місцем її проживання або перебування в сім'ї патронатного вихователя, в закладі на період відсутності батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю	Сім'ї/особи, які виховують дитину/дітей з інвалідністю
22.	Патронат над дитиною	тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, батьками СЖО. Сім'я патронатного вихователя - це сім'я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі. Під час перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя ФСР здійснює кризове втручання/супровід з метою подолання/мінімізації СЖО, відновлення здатності батьків виховувати дитину	Діти, які потрапили в складні життєві обставини, сім'ї з дітьми, які потрапили в СЖО і тимчасово не можуть або не незадовільно виконують обов'язки по догляду і вихованню дитини/дітей

3. ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ ГРОМАДИ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ

3.1 ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ВІДПОВІДНО ДО ПОСЛУГ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ ЇХ ПОТРЕБУЮТЬ

Послуги з підтримки дітей та сімей з дітьми:

- ЗУ «Про охорону дитинства»
- ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми»
- ЗУ «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»
- ЗУ «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»
- ЗУ «Про соціальні послуги»
- ЗУ «Про зайнятість населення»
- ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»
- ПКМУ № 800 від 03.10.2018 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»

Послуги альтернативного догляду дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування:

- ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»
- Розпорядження КМУ № 526-р «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу»
- Розпорядження КМУ № 419-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 року»
- ПКМУ № 866 від 24.09.2008 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»
- ПКМУ № 564 від 26.04.2002 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу»
- ПКМУ № 565 від 26.04.2002 «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю»
- ПКМУ № 905 від 08.10.2008 «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей»
- ПКМУ № 148 від 16.03.2017 «Про деякі питання здійснення патронату над дитиною»
- ПКМУ № 465 від 04.07.2017 «Деякі питання здійснення наставництва над дитиною»

Послуги з підтримки та обслуговування осіб похилого віку:

- ЗУ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні»
- ПКМУ № 1417 від 29.12.2009 «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»

Послуги з інтеграції та реабілітації осіб з інвалідністю:

- ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»
- ЗУ «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям інвалідам»
- ЗУ «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»
- ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»
- ЗУ «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»
- ПКМУ № 80 «Про затвердження Порядку надання окремим категоріям осіб послуг із комплексної реабілітації (абілітації)»

Послуги для осіб, які потребують адаптації, інтеграції (реінтеграції):

- ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»
- ЗУ «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»
- ЗУ «Про протидію торгівлі людьми»
- ЗУ «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори»
- ЗУ «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними»
- Наказ Мінсоцполітики від 26.09.2016 № 1067 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ)»

Послуги для осіб, які потребують екстреного та кризового втручання:

- ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї»
- ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
- ЗУ «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей»
- Наказ Мінсоцполітики від 01.07.2016 № 716 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання»

3.2 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОЦІНКА ПОТРЕБ ГРОМАДИ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ

Права людини – це комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві. Право виступає мірою свободи і зміст його в тому, щоб узгодити свободу окремої людини зі свободою інших членів суспільства, дотримуючись принципу рівності.

Основу для застосування підходу, що заснований на правах людини (далі- ППЛ) було закладено на Світовій конференції ООН по правам людини, яка відбулася у Відні у 1993 році (Віденська декларація¹⁰), а широке застосування ППЛ набув уже на початку XXI століття (2003), після узгодження ООН ключових принципів прав людини:

- Загальність і невід’ємність
- Неподільність
- Взаємозв’язок і взаємозалежність
- Рівність і недискримінація
- Участь та інклюзія
- Підзвітність і верховенство права¹¹.

Підхід, заснований на правах людини (дитини) (англ. - Rights Based Approach (RBA) схвалений і прийнятий міжнародним співтовариством і є результатом конвергенції між правами людини і людським розвитком. ППЛ створює концептуальну рамку процесу людського розвитку, доводячи, що успішною основою політики розвитку є ліквідація дискримінації та причин нерівномірного розподілу влади. Відповідно існує 2 групи зацікавлених сторін: громадяни законодавчо наділені правами (носії прав). відповідальні органи та установи, які зобов’язані забезпечувати права громадян (носії обов’язків). Діяльність у відповідності до ППЛ має бути спрямована на посилення спроможності носіїв обов’язків у забезпеченні носіїв прав; насаженні і розширенні їх можливостей брати участь в житті громади, отримувати необхідну підтримку (в т. ч. послуги) для реалізації своїх прав.

Існують різні підходи в організації надання послуг вразливим групам населення, зокрема: підхід на просуванні благодійності, на задоволенні потреб, на забезпеченні прав людини (далі - ППЛ)¹², відповідно до нижчезазначеної таблиці.

	Підхід на просуванні благодійності	Підхід на задоволенні потреб	Підхід на забезпеченні прав людини (ППЛ)
Орієнтований	вкладення ресурсів для кінцевого результату	наявність ресурсів для досягнення результату	на процес для досягнення результату
Концентрує увагу	на зростанні благодійності	на задоволенні потреб	на забезпеченні можливості реалізовувати права
Визначає	моральні зобов’язання багатих перед бідними	потребу, як достатню підставу для висунення вимоги	індивідуальні та групові права як вимоги, що визначають законні моральні обов’язки відповідальних сторін
Розглядає людей	як потерпілих	як об’єкт на який спрямовуються заходи щодо розвитку	в контексті їх здатності вимагати дотримання своїх прав
Стверджує, що	люди заслуговують на допомогу	люди заслуговують на допомогу	люди мають право на допомогу

¹⁰The Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the UN World Conference on Human Rights, 1993

¹¹Applying a HRBA to Developing Cooperation and Programming (2006). UNDP Capacity Development Resource. Retrieved November 19, 2018.

¹² За матеріалами Проекту "Запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг в об’єднаних територіальних громадах", Проект фінансується Європейським Союзом і впроваджується Представництвом ЮНІСЕФ в Україні у партнерстві з Oxford Policy Management та Партнерством "Кожній дитині".

Зосереджуючи свою увагу на проблемах людей, ми накопичуємо базу недоліків, масу негативу, який становить основу для формування потреб. Враховуючи те, що місцеві ресурси обмежені, такий шлях є тупиковим, бо стає очевидно й зрозуміло, що потреби вирішити неможливо. Передусім потрібно зосередитися на можливостях створювати товари та послуги, виробляти додану вартість, яка може бути перерозподілена, зокрема й на задоволення потреб громади.

У кожній громаді є люди з інвалідністю, обмежені в своїх можливостях, але часто обдаровані. Якщо концентруватися на тому, що вони є споживачами послуг, то про розвиток говорити не доводиться. Якщо розглядати кожного неповносправного з позиції його знань, навичок, обдарувань, можна знайти потенційні можливості для залучення навіть цієї категорії до конкретних справ.

Потреба – це стан живого організму людської особистості, соціальної групи або суспільства загалом, що відображає необхідність у будь-чому, залежність від об'єктивних умов життєдіяльності, і є рушійною силою активності (*потреби у безпеці, спілкуванні, інтелектуальному, емоційному, естетичному розвитку, у визнанні, самореалізації тощо*).

Проблема – це питання, що має найважливіше життєве значення, потребує якнайшвидшого розв'язання і досить часто виникає тоді, коли потреби людей не задовольняються (*залежність від алкоголю, наркотиків; протиправна поведінка, бідність, недосвідченість, неготовність до самостійного життя тощо*).

Відтак, визначаючи потребу тієї чи іншої особи, сім'ї, громади в соціальних послугах, важливо аналізувати не тільки наявні проблеми, але і причини їх виникнення. А причинами є здебільшого незадоволеність чи нехтування потребами дитини, особи, певних вразливих груп або неефективне планування розвитку послуг для них.

Визначення потреб проводиться для:

- визначення соціальних груп, які потребують соціальних послуг, чисельності фактичних та потенційних отримувачів соціальних послуг та їх потреб;
- визначення соціальних проблем, які потребують розв'язання за допомогою соціальних послуг;
- вивчення стану системи надання соціальних послуг, включаючи суб'єктів надання, перелік, обсяг, доступність та якість послуг;
- оцінювання відповідності наявної системи надання соціальних послуг визначеним потребам населення;
- розроблення пропозицій щодо подальшого розвитку та оптимізації системи соціальних послуг;
- планування обсягу та спектру соціальних послуг, пріоритетних для населення певної території, та формування соціального замовлення для їх розвитку;
- визначення кадрових, фінансових ресурсів, необхідних для організації надання соціальних послуг;
- розподілу бюджетних коштів між напрямками діяльності тощо.

Основними інструментами визначення потреб у послугах є:

- паспорт громади;
- соціальний профіль карта громади, або картування послуг громади;
- моніторингові анкети та таблиці визначення потреб у соціальних послугах, затверджені Міністерством соціальної політики України тощо.

СОЦІАЛЬНИЙ ПАСПОРТ ГРОМАДИ

Кожна спроможна громада має свій паспорт¹³, в якому відображені основні її параметри (чисельність населення, кількість населених пунктів, що входять до складу громади, обсяг доходів громади, кількість закладів, що утримуються за рахунок бюджету органів місцевого самоврядування, дані про промислові об'єкти тощо), у тому числі окремі, що стосуються соціального забезпечення.

Соціальний паспорт є частиною розширеного паспорту громади, який дає загальне уявлення про соціальні особливості жителів громади, основні вразливі групи, їх проблеми та потреби, соціальні інституції, основних надавачів соціальних послуг, громадські, благодійні та релігійні організації, соціальних активістів, а також про соціально орієнтований бізнес тощо.

Соціальний паспорт може складатися з таких блоків:

- інформація про демографічні дані;
- інформація про потенційних отримувачів послуг;
- інформація про органи виконавчої влади, інші органи та служби;
- дані про гуманітарну сферу (соціальні заклади, заклади освіти, охорони здоров'я, організації дозвілля для дітей, сімей та молоді);
- інформація про громадські організації.

Інформація про основні демографічні показники містить дані про чисельність, статеву-вікову структуру, приріст (скорочення) та фізичне переміщення населення (міграція), а також відомості про трудові ресурси (відсоток працездатного населення, дітей, молоді, осіб старшого віку, про зайнятість трудових ресурсів у кожній зі сфер діяльності) тощо.

Інформація про потенційних отримувачів послуг охоплює перелік та кількісні показники вразливих груп (дітей і молоді, у тому числі дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із неповних сімей, дітей і молоді з числа ВПО, дітей і молоді, які перебувають у конфлікті із законом, дітей і молоді з інвалідністю та інших; сімей, у тому числі молодих, багатодітних, неповних; сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; сімей самотніх пенсіонерів та ветеранів, сімей із проблемами інвалідності). Наявність такої інформації важлива для виявлення основних груп споживачів соціальних послуг та прогнозування розвитку додаткової підтримки.

Інформація про органи виконавчої влади, інші органи та служби громади (служба у справах дітей, відділ освіти та молоді, відділ охорони здоров'я, районний суд, районна прокуратура тощо) містить адреси, номери телефонів, e-mail, перелік послуг, які можна отримати, тощо.

Дані про освітні, медичні, культурні та соціальні установи і послуги, які вони надають у громаді:

- заклади та послуги у сфері освіти (дошкільної, середньої, загальної, професійно-технічної, вищої);
- заклади та послуги у сфері охорони здоров'я (поліклініки, лікарні, інші заклади охорони здоров'я);
- заклади та послуги у сфері культури і спорту (бібліотеки, дитячі музичні школи, дитячі художні школи, кінотеатри, музеї, театри, спортивні дитячі майданчики, стадіони, фізкультурно-оздоровчі центри, клуби за місцем проживання тощо);
- заклади та послуги у сфері соціальної підтримки та соціального обслуговування (ЦСССДМ, центри підтримки сім'ї, центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями, центр соціальної допомоги, центр реабілітації наркозалежної молоді, територіальні центри соціального обслуговування, заклади соціального захисту дітей).

Інформація про наявність закладів та установ, дозволить на основі їх функцій визначити послуги у громаді та об'єднати зусилля надавачів цих послуг для задоволення потреб населення.

¹³ Постанова Кабінету Міністрів України № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 8 квітня 2015 р.

Важливою є інформація про громадські організації, об'єднання, спілки, що функціонують у громаді (дитячі громадські організації, молодіжні громадські організації, громадські організації, які працюють в інтересах дітей, сімей та молоді (асоціації, благодійні фонди, спілки тощо)). Це дасть можливість розвинути соціальні послуги, сприяти налагодженню взаємодії між державними і недержавними організаціями.

Наявність соціального паспорта, його перегляд та поновлення допомагають планувати розвиток громади, визначати пріоритети у наданні послуг, ефективно використовувати людські та фінансові ресурси, мобілізувати громаду для вирішення проблем. Соціальний паспорт громади доцільно оновлювати та переглядати за потреби, але не рідше ніж один раз на 5 років.

КАРТА ГРОМАДИ

Карта – це умовно зменшене загальне зображення громади чи ділянки в ракурсі суб'єктів і об'єктів соціальної роботи, соціальних інституцій, що функціонують в громаді чи ділянці; складник соціального паспорта громади.

Карта як графічне відтворення громади – це певним чином розмічений аркуш паперу, що підлягає заповненню відповідними відомостями. За основу можна взяти карту місцевості, яка є в Інтернеті, а вже потім наносити на неї додаткові позначення; позначати інституції (служби, організації, заклади тощо), дані, які зібрані в соціальному паспорті ділянки.

Таке графічне зображення дає змогу:

- відстежити особливості розміщення тих чи інших інституцій, що впливають на
- доступність певних соціальних послуг;
- визначити наявність біля закладів, які надають освітні, медичні, культурно-розважальні
- та інші послуги дітям, потенційних зон ризику (закладів індустрії розваг дорослих, ресторанів, барів, ринків, вокзалів тощо);
- оптимально і доступно планувати розвиток нових послуг, ефективно використовувати
- наявні приміщення та ресурси;
- формувати реальні чи потенційні зв'язки між соціальними інституціями.

Також карта знадобиться під час прогнозування складу міждисциплінарної команди, що буде допомагати сім'ї з дітьми долати складні життєві обставини.

Створення карти громади стане в пригоді сім'ям з дітьми, оскільки дасть змогу усвідомити наявність соціальної мережі, зорієнтуватися в ній, ознайомитися зі службами, інституціями, установами, що надають соціальні послуги на ділянці, де безпосередньо проживає сім'я, чи на сусідній ділянці.

Отже, карта громади (ділянки) є дієвим та багатофункціональним інформаційним ресурсом для забезпечення ефективної професійної діяльності фахівця із соціальної роботи.

Приклад застосування картування об'єктів системи освіти Баранівської міської ОТГ наведено на Рис. 3.2.

Баранівська міська територіальна громада

№	Назва	Адреса
1	Баранівський ДНЗ	м. Баранівка, вул. Зеленьська, 58-а
2	Поліанський ДНЗ	смт. Поліанка, вул. Шкільна, 9
3	Кашперівський ДНЗ	с. Кашперівка, вул. Центральна, 54
4	Земельський ДНЗ	с. Земелька, вул. Вишньовська, 1
5	Вірнянський ДНЗ	с. Вірня, вул. Центральна, 12
6	Сумківський ДНЗ	с. Сумки, вул. Свободи, 9
7	Острівський ДНЗ	с. Острівка, вул. Центральна, 95
8	Рогачівський ДНЗ	с. Рогачів, вул. Новгород Волочеська, 167-а
9	Глибочківський ДНЗ при ЗОШ	с. Глибочок, вул. Польська, 24
10	Старогутівський ДНЗ при ЗОШ	с. Стара Гута, пр. Шкільний, 5
11	Таборський ДНЗ при ЗОШ	с. Табори, вул. Лесі Українки, 3
12	Климентівський ДНЗ при ЗОШ	с. Климентівка, вул. Зарядка, 4
13	Йосипівський ДНЗ при ЗОШ	с. Йосипівка, вул. Шкільна, 1
14	Береставський ДНЗ при ЗОШ	с. Береставка, вул. Пуш. міська, 1а
15	Миротинівський ДНЗ при ЗОШ	с. Миротинівка, вул. Центральна, 1
16	Смогорівський ДНЗ при ЗОШ	с. Смогорівка, вул. Лесі Українки, 1-а
17	Явнівський ДНЗ при ЗОШ	с. Явнів, вул. Жері
18	Жерівський ДНЗ при ЗОШ	с. Жері
19	Гришківський ДНЗ при ЗОШ	с. Гришки

Рис. 3.2 Картування закладів системи освіти

3.3 ІНСТРУМЕНТ МОНІТОРИНГУ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ¹⁴

Інструмент здійснення моніторингу потреб населення у соціальних послугах розроблено експертами проекту «Запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах», що впроваджується консорціумом Oxford Policy Management та Партнерством “Кожній дитині” рамках Програми ЮНІСЕФ «Посилення життєстійкості та підвищення громадської активності підлітків і молоді у східній Україні», що впроваджується за фінансової підтримки Європейського Союзу (ЄС).

Агрегований індекс забезпечення соціальними послугами населення ОТГ (загальна оцінка ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування) показує рівень забезпечення соціальними послугами різних категорій населення громади і включає такі індекси:

- індекс забезпечення соціальними послугами дітей та сімей з дітьми;
- індекс забезпечення послугами альтернативного догляду дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- індекс забезпечення соціальними послугами осіб похилого віку;
- індекс забезпечення соціальними послугами осіб з інвалідністю;
- індекс забезпечення соціальними послугами осіб, які потребують адаптації та інтеграції (реінтеграції);
- індекс забезпечення соціальними послугами осіб, які потребують екстреного чи кризового втручання.

Основними принципами теоретичного підходу до формування агрегованого індексу забезпечення соціальними послугами населення є:

- загальна оцінка ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері забезпечення соціальними послугами населення є комплексним показником, що складається з окремих оцінок (індексів) забезпечення соціальними послугами різних категорій населення громади;
- оцінка (індекс) рівня забезпечення соціальними послугами кожного окремої категорії населення громади аналогічно складається із кількох показників (індикаторів), які визначають різні аспекти забезпечення соціальними послугами цієї категорії;
- кожен з індексів включає аналіз індикаторів, які зібрано на основі аналізу статистичних даних.
- перелік індексів та індикаторів забезпечення соціальними послугами сформовано на основі експертних оцінок;
- загальна оцінка ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері забезпечення соціальними послугами населення не передбачає оцінку діяльності окремих місцевих суб'єктів соціальної політики.

Агрегований індекс забезпечення соціальними послугами населення ОТГ визначається площею фігури, осі якої складають індекси забезпечення соціальними послугами (див. рисунок) різних категорій населення та розраховується за формулою:

$$AI = (B*B+C*C+D*D+E*E+F*F+G*G) Pi() / 6$$

AI – агрегований індекс забезпечення соціальними послугами населення ОТГ;

B – індекс забезпечення соціальними послугами дітей та сімей з дітьми;

C – індекс забезпечення послугами альтернативного догляду дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

D – індекс забезпечення соціальними послугами осіб похилого віку;

E – індекс забезпечення соціальними послугами осіб з інвалідністю;

¹⁴ Цей розділ підготовлено за матеріалами проекту «Запровадження моделі інтегрованих соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах», що впроваджується консорціумом Oxford Policy Management та Партнерством “Кожній дитині” рамках Програми ЮНІСЕФ «Посилення життєстійкості та підвищення громадської активності підлітків і молоді у східній Україні», що впроваджується за фінансової підтримки Європейського Союзу (ЄС)

F – індекс забезпечення соціальними послугами осіб, які потребують адаптації та інтеграції (реінтеграції);

G – індекс забезпечення соціальними послугами осіб, які потребують екстреного чи кризового втручання.

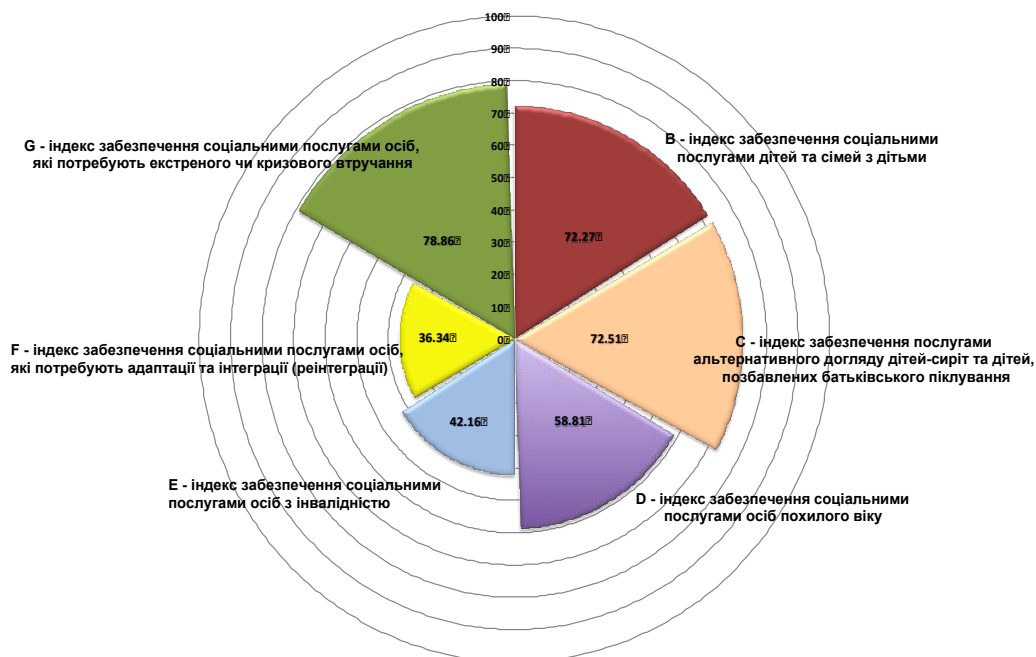

Рис. 3.3 Оцінка забезпечення соціальними послугами населення ОТГ, відповідно до потреб X громади

Кожен індекс **В, С, D, E, F, G**, містить певну кількість індикаторів, що сукупно визначають значення кожного окремого індексу. Всі індикатори мають однакову вагу, тобто рівноцінною є їх важливість у досягненні мети забезпечення соціальними послугами конкретної категорії населення. Для зручності оперування індикатори кожного з індексів позначаються літерою самого індексу та порядковим номером – наприклад, індикатори індексу забезпечення соціальними послугами дітей та сімей з дітьми **В** названі **В1, В2, В3** тощо.

Особливістю методики є обрахунок значення індикаторів та індексів, який базується на обрахунку частки абсолютного значення показника до 1 тисячі населення (чи відповідної групи населення). Діапазон значень індексів та індикаторів коливається в межах від 0 до 100, де 0 – це найгірший рівень, а 100 – найкращий рівень забезпечення тих чи інших послуг. Для індикаторів, які можуть мати стандарт (наприклад, визначений законодавчо) 100%, виконання стандарту = 100. Для індикаторів, які не мають стандарту, кількість балів вираховується від ідеально можливого. Також всі індикатори мають позитивний або негативний характер. Позитивні індикатори – це ті, чим вище значення яких, тим краще здійснюється забезпечення соціальними послугами населення, відповідно, негативні індикатори – це ті, чим вище значення яких, тим гірше забезпечуються соціальні послуги. Для позитивних індикаторів значення індикатора включається у формулу без змін, для негативних застосовується формула $(100 - |\text{значення індикатора}|)$. Наприклад, **В**-індекс забезпечення соціальними послугами дітей та сімей з дітьми має наступні індикатори, значення та формули розрахунку (таб.3.3).

Таблиця 3.3

В – індекс забезпечення соціальними послугами дітей та сімей з дітьми			
B1	Частка вразливих сімей	Частка сімей, які мають ознаки складних життєвих обставин, від загальної кількості сімей з дітьми	Кількість малозабезпечених, багатодітних, неповних, сімей, де батьки чи діти з інвалідністю, ВПО поділена на загальну кількість сімей з
B2	Частка сімей в СЖО	Частка сімей, які опинилися у СЖО, від загальної кількості вразливих сімей	Кількість сімей, які опинилися у СЖО, поділена на загальну кількість вразливих сімей та помножена на
B3	Рівень охоплення сімей з дітьми в СЖО соціальним супроводом	Частка сімей, що перебувають під соціальним супроводом, від загальної кількості сімей, які опинилися у СЖО	Кількість вразливих сімей, що перебувають під соціальним супроводом, поділена на загальну кількість сімей, які опинилися у СЖО, та
B4	Рівень попередження відмов від новонароджених	Частка попереджених відмов від новонароджених	Кількість випадків попередження відмов від новонароджених, поділена на суму випадків відмов та попереджених відмов та помножена на 100
B5	Рівень народження дітей неповнолітніми мамами	Кількість дітей, народжених неповнолітніми мамами, на 1000 народжених	Кількість дітей, народжених неповнолітніми мамами, поділена на загальну кількість народжених дітей та помножена на 1000
B6	Рівень малюкової смертності	Кількість померлих з усіх причин дітей віком до 1 року на 1000 дітей	Кількість померлих з усіх причин дітей віком до 1 року, поділена на кількість дітей віком до 1 року та помножена на 1000
B7	Рівень дитячої смертності	Кількість померлих з усіх причин дітей віком до 18 років на 1000 дітей	Кількість померлих з усіх причин дітей віком до 18 років, поділена на кількість дітей віком до 18 років та помножена на 1000
B8	Рівень інституалізації дітей перших років життя	Частка дітей віком 0-3 роки, що виховуються в інтернатних закладах	Кількість дітей віком 0-3 роки, що виховуються в інтернатних закладах, поділена на загальну кількість дітей віком 0- 3 роки та помножена на 1000
B9	Загальний рівень інституалізації дітей	Частка дітей, що виховуються в інтернатних закладах	Кількість дітей, що виховуються в інтернатних закладах, поділена на загальну кількість дітей та помножена на
B10	Рівень забезпечення послугами тимчасового догляду	Частка дітей, які влаштовані під тимчасову опіку до родичів чи в патронат від загального числа дітей, вилучених з сім'ї за рішенням органу опіки	Кількість дітей, які влаштовані під тимчасову опіку до родичів чи в патронат, поділена на загальну кількість дітей, вилучених з сім'ї за рішенням органу опіки та суду помножена на 100
B11	Рівень забезпечення доступу до дошкільної освіти	Кількість місць в дитячих дошкільних закладах усіх типів та форм власності на сто дітей дошкільного віку	Кількість місць в дитячих дошкільних закладах усіх типів та форм власності, поділена на кількість дітей дошкільного віку та помножена на 100
B12	Рівень охоплення дітей 1-4 класів денним доглядом	Частка дітей 1-4 класів, охоплених денним доглядом (група продовженого дня) від загальної кількості дітей 1-4 кл.	Кількість учнів 1-4 класів, що відвідують групи продовженого дня, поділена на загальну кількість учнів 1-4 класів та помножена на 100
B13	Рівень забезпечення гарячим харчуванням учнів категорій 1-4 класів	Частка учнів 1-4 класів, що забезпечені гарячим харчуванням безкоштовно	Кількість учнів 1-4 класів, що забезпечені гарячим харчуванням безкоштовно, поділена на загальну кількість учнів 1-4 класів та
B14	Рівень залучення дітей до участі в позакласних гуртках, секціях, творчих об'єднань, окрім спорту	Частка дітей шкільного віку, що займаються в гуртках, секціях тощо позакласною роботою, навчанням, дозвіллям, діяльністю окрім спорту	Кількість дітей, що займаються в гуртках, секціях позакласною роботою, навчанням, дозвіллям, діяльністю, окрім спорту, поділена на загальну кількість дітей шкільного віку та
B15	Рівень залучення дітей до позашкільних спортивних занять	Частка дітей, що займаються в спортивних гуртках, секціях тощо на 100 школярів	Кількість дітей, що займаються в гуртках, секціях тощо, поділена на загальну кількість дітей шкільного віку та помножена на 100

4. МОДЕЛЬ ІНТЕГРОВАНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ОТГ

4.1 ЦІННОСТІ, ПРИНЦИПИ, КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Побудова інтегрованої системи надання соціальних послуг на рівні ОТГ має базуватися на таких цінностях:

- **Безпека дитини передусім.** Створення у громадах безпечних та комфортних умов для зростання дітей з урахуванням їх потреб. Дотримання підходу «дитина в безпечній сім'ї та безпечному середовищі».
- **Сім'я найкраще середовище для розвитку дитини.** Ідея збереження та зміцнення сім'ї як основного інституту успішної, позитивної соціалізації дитини як особистості має стати найважливішою цінністю, яка консолідує громаду.
- **Батьківство – важливий обов'язок.** Формування свідомої відповідальності батьків за виховання дітей завдяки знанням, умінням та батьківським навичкам, які формуються шляхом реалізації державної сімейної політики та системної роботи в громадах.
- **Поважна та гідна старість.** Допомога літнім людям – це інвестиція, а не пожертва. Старість – це не минуле, а це неоціненний життєвий досвід, який має практичну цінність.
- **Кожен житель громади – це ресурс.** Створені умови для реалізації потенціалу людям з особливими потребами, дітям, молодим людям, людям поважного віку. Кожна людина може бути рушійною силою для розвитку громади, поліпшення якості життя, якщо її навички/таланти/чесноти належно використовуються для добробуту спільноти.
- **Самоорганізація мешканців громади** для спільного вирішення локальних проблем.
- **Відповідальна громада.** Це громада, яка усвідомлює свою відповідальність за негаразди та не гідні чи неправомірні вчинки її членів, вживає заходів для їх мінімізації, перевиховання осіб, які їх вчинили.

Впровадження інтегрованої системи надання соціальних послуг має ґрунтуватися на комплексі основних та робочих *принципів* (Рис. 4.1.1), які дозволять забезпечити якісні управлінські рішення, спрямовані на розвиток соціальних послуг, системність, послідовність та узгодженість дій у процесі їх надання.

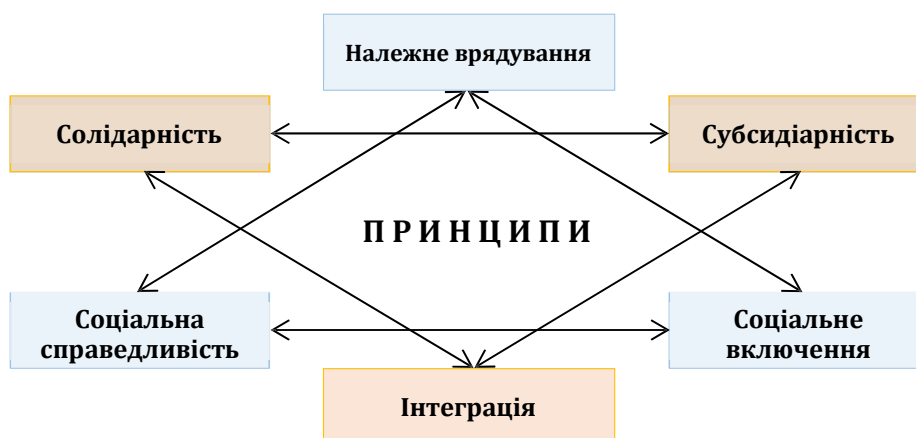

Рис. 4.1.1 Принципи формування інтегрованої системи надання соціальних послуг

До основних принципів відносяться:

- *принцип солідарності* – принцип «відповідної централізації», що базується на спільності інтересів, єдності дій, розподілі відповідальності задля досягнення рівності соціальних прав усіх громадян та можливостей їх реалізації;
- *принцип субсидіарності* – принцип «відповідної децентралізації», основна ідея полягає в тому, що владне втручання в життя громади чи громадянина здійснюється лише при нестачі власних ресурсів громади чи індивідуальних ресурсів громадянина. При цьому

здійснюється рух, «зверху – до низу» з питань збільшення повноважень та ресурсів; та «знизу – до верху» з питань формування політики;

- *принцип інтеграції* - полягає в забезпеченні координації діяльності людей, процесів, інструментів, технологій тощо з метою забезпечення ефективності надання послуг;

Система основних принципів має доповнюватися робочими принципами, серед яких:

- *принцип соціальної справедливості*, який забезпечує попередження соціальної нерівності; створення рівних можливостей соціального захисту; забезпечення рівного доступу до ресурсів як постачальників, так і отримувачів послуг;
- *принцип належного врядування*, що містить у собі вісім основних характеристик, які в цілому передбачають рівний та повний доступ до соціальних благ всіх верств населення; належний захист прав людини; врядування для усіх і за участі усіх; прозорість прийняття рішень; спрямованість на результат та ефективне використання ресурсів; підзвітність владних структур, приватного сектору та організованої громадськості перед тими, на кого впливатимуть їх рішення чи дії;
- *принцип соціального включення*, що передбачає забезпечення рівних умов соціального захисту для найбільш вразливих категорій громадян; ставлення до отримувачів послуг як до активних суб'єктів власного життя, а не як до пасивних споживачів соціальних послуг.

Інтегрована система надання соціальних послуг є загально визнаним та високо ефективним підходом до організації надання соціальних послуг і задоволення потреб громадян. Її суть полягає в узгоджені та координації функцій та заходів суб'єктів різних рівнів управління (рівень «системи»), які працюючи синхронно та узгоджено, забезпечують комплексний та економічно ефективний підхід до розв'язання проблемних ситуацій, попередження та/чи усунення соціальних ризиків і вразливості громадянина (рівень «людини») (Рис. 4.1.2).

Світовою практикою доведено, що успішною та ефективною інтеграція на рівні громад буде лише внаслідок послідовного здійснення чотирьох інтеграційних завдань з формування моделі інтегрованої системи надання соціальних послуг, що схематично зображено на Рис. 4.1.3.

Рівні інтеграції

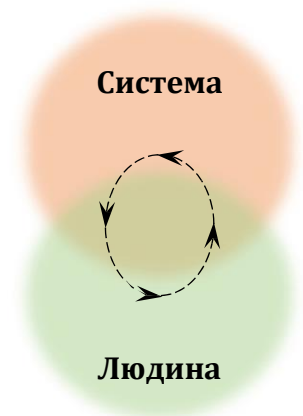

Рис. 4.1.2

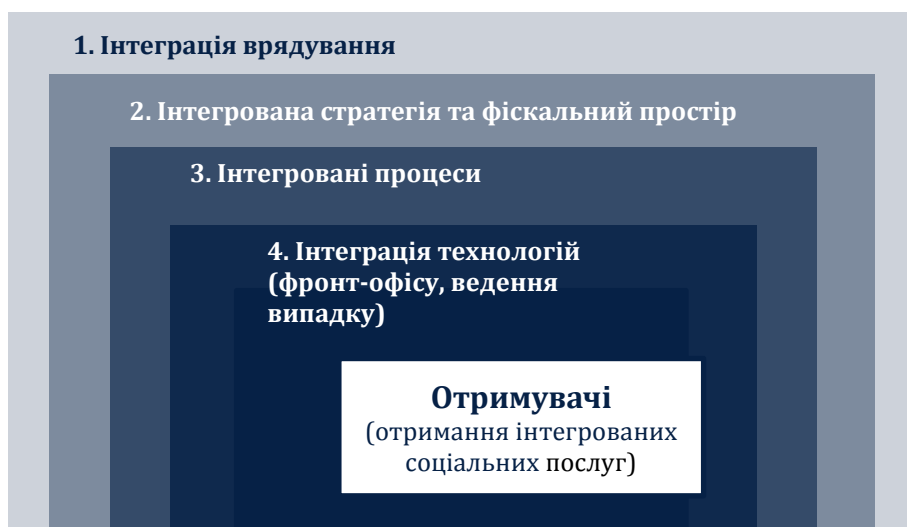

Рис. 4.1.3 Модель інтегрованої системи надання соціальних послуг на рівні ОТГ

(1) Інтеграція врядування – забезпечення того, що всі компоненти системи створені і працюють. Головне завдання цього кроку полягає у формуванні відповідної організаційної структури управління і структурних підрозділів, які мають відповідний мандат на реалізацію функцій визначення потреб планування і управління сферою соціального захисту.

(2) Інтегрована стратегія – процес гармонізації політики та програм, що мають

взаємопов'язані цілі. Це загальний концептуальний та адміністративний підхід для організації та реалізації заходів соціального захисту, як вертикально в рамках однієї галузі, так і горизонтально у кількох галузях. Стратегічне планування та програмно-цільове бюджетування є основою для розробки інтегрованої стратегії.

(3) Інтегровані процеси – визначені або створені під час інтеграції процеси та прийняті правила і процедури їх застосування в процесі організації надання послуг конкретній людині (для прикладу, єдина інформаційна система управління; міжвідомча та міждисциплінарна взаємодія; єдиний формат оцінки потреб; єдина програма підготовки та підвищення кваліфікації кадрів тощо);

(4) Інтегровані технології (у тому числі інтеграція фронт-офісу) – застосування тих технологій, які виступають інструментами інтеграції. Наприклад, широке використання фронт-офісів або так званого «єдиного вікна» для потреб системи соціального захисту і організації надання соціальних послуг суттєво сприяє інтеграції усіх систем на структурних підрозділів ОТГ. Використання технології ведення випадку, оцінки потреб особи чи сім'ї є основою взаємодії різних надавачів послуг.

Взаємодія на різних організаційних рівнях управління у моделі інтегрованої системи соціального захисту відбувається за допомогою спільної інформаційної системи, що наочно ілюструється на Рис. 4.1.4

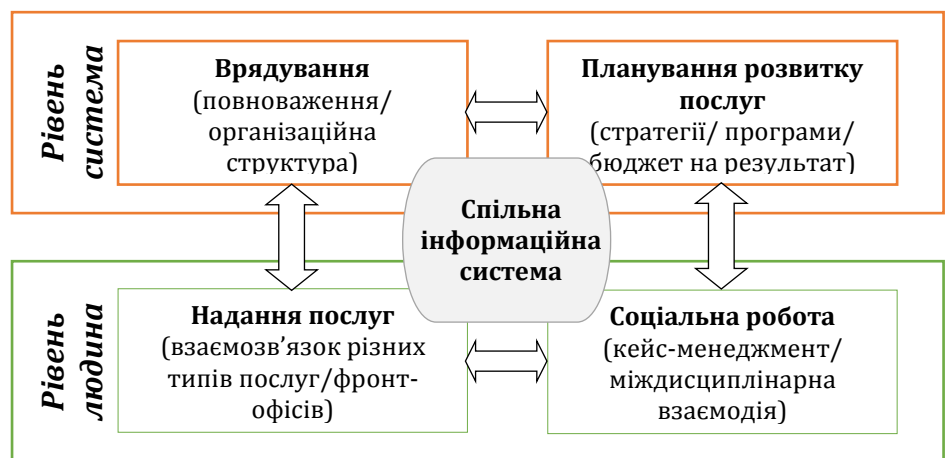

Рис. 4.1.4 Взаємодія рівнів управління у моделі інтегрованої системи соціального захисту

4.2 ІНТЕГРОВАНЕ УПРАВЛІННЯ

Процес інтеграції врядування передбачає, перш за все, максимальне залучення територіальних громад в усі процеси забезпечення життєдіяльності, у тому числі й соціального захисту. Це означає наділення їх правами самостійно вирішувати питання організації здійснення соціальної роботи, надання соціальних послуг, в тому числі, шляхом мобілізації зусиль та ресурсів всіх суб'єктів господарювання, що є на території громади.

Розширення спектру самоврядних повноважень зумовлює нагальну необхідність посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за їх здійснення та також формування відповідної організаційної структури управління, яка має забезпечити реалізацію повноважень. На Рис. 4.2 зображено типову організаційну структуру управління ОТГ (далі – ОСУ ОТГ), яка була розроблена в рамках проекту «Розробка концепції та функціонально-структурної моделі інтегрованої системи соціального захисту в Україні в контексті децентралізації

влади», що впроваджувався консорціумом Oxford Policy Management та Партнерством «Кожній дитині» на замовлення Міністерства соціальної політики України за фінансування Представництва ЮНІСЕФ в Україні у відповідності до інтегрованої моделі надання соціальних послуг.

Як видно з Рис. 4.2 типова ОСУ ОТГ умовно складається з таких ієрархічних рівнів: формування місцевої політики у сфері соціального захисту; упровадження політики; забезпечення надання соціальних послуг.

Для забезпечення інтеграції представницького й виконавчого органів ОТГ необхідним є визначення окремого *заступника голови ради ОТГ з питань соціального розвитку громади*. Його необхідно наділити повноваженнями щодо координації та взаємодії між представницькими органами (комісіями, депутатами) та структурними підрозділами виконкому щодо реалізації політики у сфері соціального захисту. Заступник голови ради ОТГ з питань соціального розвитку громади має безпосередньо керувати відділами соціального захисту та охорони здоров'я, освіти і культури (або їх аналоги), які створюються у виконавчому комітеті ОТГ (Рис. 4.2).

Вона представляє інтереси мешканців та забезпечує врахування їхніх потреб, у тому числі й в бюджеті ОТГ. Повноваження старости визначаються у Статуті об'єднаної територіальної громади та у Положенні про старосту, що затверджується місцевою радою.

25

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ СТРУКТУПНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ ОТГ

Таблиця 4.2

Назва підрозділу	Основні функції	Кадри та їх статус	Бажане місцезнах.	Підпорядкування	Співпраця	Джерела фінанс.
Відділ (сектор) соціального захисту та охорони здоров'я у структурі виконкому	- Визначення потреб у послугах. - Планування розвитку соціальних послуг. - Розробка проектів програм соціального захисту. - Формування пропозицій та рішень щодо розвитку ринку соц. послуг. - Формування та адміністрування соц. замовлення на розвиток послуг. - Розробка бюджетних програм соціального захисту та їх адміністрування. - Сприяння в здійсненні соціальної роботи за місцем проживання; координація та моніторинг роботи соціальної служби. - Сприяння, моніторинг та контроль в рамках виконання бюджетних програм, соціального замовлення з надавачами соціальних послуг. - Прийняття рішень та укладання договорів про надання послуг	Управлінці зі статусом посадової особи місцевого самоврядування. Кількість: від 2 до 7 залежно від кількості населення та спроможності громади	Центральна садиба ОТГ	Заст. голови (з питань соц. розвитку); Координація діяльності з УПСЗН РДА	Підрозділи виконкому фін. відділ; освіти та культури, молоді та спорту, ССД, ЦНАП, Соціальна служба	Місцевий бюджет; Централізована бухгалтерія
ССД	- Забезпечення захисту дітей в громаді. - Виявлення, вилучення та влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування. - Ведення обліку дітей, в СЖО, дітей-сиріт та дітей позб. батьківс. піклування. - Збір та підготовка документів щодо надання дитині статусу дитини-сироти або дитини, позб. батьківс. піклування, влаштування в сімейні форми виховання. - Контроль за умовами утримання, виховання та розвитку дітей сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, ДБСТ, патронатних вихователів, в інституційних закладах. - Контроль за цільовим використанням аліментів. - Захист житлових та майнових прав дітей. - Реєстрація народження підкинутої, знайденої дитини, дитини, покинутої в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я, а також дитини, мати якої померла чи місце проживання матері встановити неможливо.	1 працівник служби не більше ніж на одну тисячу дітей, але не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду ¹⁵ . посадова особа органу місцевого самоврядування	Виконком ОТГ	Голові громади	З суб'єктами соціальної роботи: освіти, охорони здоров'я, підрозділами і Національної поліції, судами, ФСР	Місцевий бюджет; Централізована бухгалтерія

¹⁵ Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», зі змінам

	- Представлення інтересів дітей в судах, участь у допиті малолітніх та неповнолітніх свідків, неповнолітніх обвинувачених. - Забезпечення соціального захисту дітей, розлучених із сім'єю, дітей-біженців, дітей, які потребують додаткового захисту, повернення дітей-іноземців до місць їх постійного проживання. - Перевірка умов роботи працівників молодше 18 років на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності. - Організаційне забезпечення роботи Комісії з захисту прав дітей.					
ЦНАП, фронт офіс	- Прийом та реєстрація звернень громадян. - Попередній аналіз документів, заяв, консультування щодо послуг соціальної підтримки. - Прийом документів для оформлення субсидій, послуг соц. підтримки. - Виявлення осіб/сімей, які перебувають в СЖО, перенаправлення їх до ФСР, інших надавачів послуг. - Електронний обмін даними з структурними підрозділами з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей.	Адміністратори – посадові особи органів місцевого самоврядування	Центральна садиба, віддалені робочі місця на закріплений дільниці	Заступник у голови	З суб'єктами надання адміністративних послуг, ФСР	Місцевий бюджет
Соціальна служба ФСР – бюджетна установа в структурі виконкому	- Здійснення соціальної роботи (профілактичні заходи, інформування, анкетування, консультування). - Визначення причин асоціальних явищ та розроблення комплексу заходів щодо їх усунення. - Виявлення дітей, сімей, осіб в СЖО та ведення їх випадків, соц. супровід. - Вивчення (оцінка) потреб сімей/осіб, які перебувають у СЖО та визначення необхідних послуг. - Залучення суб'єктів соціальної роботи, ГО, БФ, релігійні організації, актив громади тощо до надання послуг. - Ведення форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у СЖО. - Забезпечення доступу до послуг за місцем проживання, у том числі через замовлення у відділі соціального захисту. - Організація та забезпечення кризового втручання, за необхідності. - Активізація та об'єднання зусиль членів громади на підтримку вразливих сімей, дітей, молоді, людей похилого віку. - Координація роботи надавачів соціальних послуг на дільниці, тому числі соціальних робітників.	Об'єднує дільничних ФСР, які не є посадовими особами. Очолює керівник/соціальний менеджер. 1 фахівець на 1000 сільського населення та 1 фахівець на 5000 міського.	Робоче місце на закріплений дільниці (старостинський округ)	Керівнику відділу (сектору) соціального захисту та охорони здоров'я виконкому	З суб'єктами соціальної роботи, надавачами послуг	Місцевий бюджет; інші джерела Централізована бухгалтерія

Центр надання соціальних послуг зі статусом комунального підприємства	• Створення, організація та надання послуг (в тому числі в разі потреби стаціонарні). • Співпраця з ФСР (кейс-менеджерами), які ведуть випадок отримувача послуг та іншими надавачами соціальних послуг, суб'єктами соціальної роботи. • Надання комплексу соціальних послуг сім'ям, особам в СЖО, спеціалізованих послуг особам з інвалідністю, людям похилого віку, сім'ям з дітьми за рахунок місцевого бюджету. • Реалізація проектів, у тому числі міжнародного співробітництва. • Залучення додаткових коштів для надання соціальних послуг. • Надання соціальних послуг на платній основі.	Спеціалісти: надавачі послуг у відповідності до потреб та спеціалізації (соціальний робітник, психолог, юрист, реабілітолог, масажист, фізіотерапевт, патронатний вихователь, ерготерапевт та інші	У приміщені підприємства; на дому в отримувача послуг, за місцем проживання спеціаліста, що надає послуги	Засновник у	З ФСР, іншими надавачами послуг	Місцевий бюджет, позабюджетні кошти, гранти, в т.ч. власні доходи
--	--	--	---	-------------	---------------------------------	---

4.3 ІНТЕГРОВАНА СТРАТЕГІЯ

Створення інтегрованої системи надання соціальних послуг передбачає гармонізацію політики та програм, що мають взаємопов'язані цілі. Реалізація цього завдання на рівні ОТГ має відбуватися шляхом запровадження цілісної системи стратегічного планування та бюджетування. Як відомо стратегічне планування за своєю суттю виступає одним із важливих інструментів підвищення координованості та узгодженості дій усіх зацікавлених сторін. Застосування стратегічного планування для розвитку соціальних послуг містить у собі низку аспектів, які сприяють посиленню інтеграційного потенціалу планувальної діяльності, серед яких слід відмітити найбільш вагомі:

- органічне включення процесу планування соціальних послуг в загальну стратегію соціально-економічного розвитку громади сприятиме послідовності та стійкості розвитку громади в цілому;
- визначення потреб громади та постановка стратегічних цілей розвитку соціальних послуг шляхом максимальної активізації та об'єднання зусиль громади;
- визначення джерел та механізмів фінансування системи соціальних послуг шляхом уникнення необхідності фінансування інфраструктури та інтеграції ресурсів на досягнення визначених цілей.

Стратегічне планування передбачає залучення всіх членів громади до пошуку шляхів розв'язання конкретних соціально-економічних проблем, що існують на місцевому рівні. На основі такого підходу можна визначати пріоритети розвитку громади, залучати надавачів послуг і розподіляти бюджетні кошти.

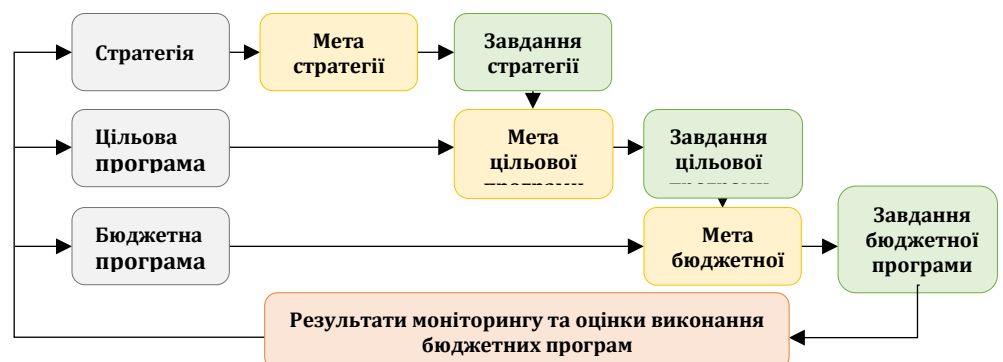

У таблиці 4.3, що розташована на наступній сторінці наведено приклад соціально орієнтованої стратегії розвитку сільської громади «Х», яка розроблялася протягом півроку Партнерство «Кожній дитині» на замовлення ОТГ, із залученням громадськості. Місія цієї стратегії: «Громада – це місце, де хочуть жити і процвітати, та бути успішними ми, та наші діти».

Програмно-цільове планування виступає ще однією складовою загальної ієрархії муніципального планування та регулюється Законом¹⁶. Застосування програмно-цільового методу (ПЦМ) бюджетування відкриває перед громадами ряд можливостей, які важко реалізувати при традиційних підходах до бюджетного планування. Зокрема, він заохочує обговорення якості та ефективності програм, допомагає спрямовувати ресурси на програми, які забезпечують досягнення результатів та призупинити фінансування програм, що не забезпечують належних результатів. При застосуванні ПЦМ бюджетування заходи щодо покращення соціального обслуговування розглядаються комплексно із урахуванням взаємозв'язку між різними сферами соціального захисту – соціальними послугами, медичним обслуговуванням, виховною та освітньою діяльністю, культурно-просвітницькою роботою. ПЦМ також дає можливість більш детально і конкретно розписати заходи щодо залучення додаткових коштів (спеціальний фонд), включаючи платні послуги та благодійну допомогу. Він буде сприяти розвитку послуг на рівні ОТГ, підвищення їх якості та доступності, гарантованості моніторингу та контролю з боку уповноважених осіб.

Взаємозв'язок між стратегічним, цільовим та бюджетним плануванням приведено на Рис.4.3¹⁷.

Рис. 4.3 Взаємозв'язок стратегічного, цільового та бюджетного планування

¹⁶ ЗУ «Про державні цільові програми», частково ЗУ «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України»

¹⁷ За інформацією Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень, 2017

Таблиця 4.3

З досвіду співпраці Партнерства «Кожній дитині» з ОТГ

ПРИКЛАД: СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ «Х»

SWOT-АНАЛІЗ

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
❖ Природні ресурси (річка, кар'єр, мальовнича природа, сприятливі кліматичні умови для виноградарства, а також для туризму та відпочинку) ❖ Наявність чи близькість історично-культурних пам'яток; ❖ Виробниче вирощування винограду; ❖ Приватне виноградарство та виноробство; ❖ Земля, яка може бути інвестиційно приваблива; ❖ Наявність спеціалістів, матеріально-технічної бази та оснащення для розвитку спорту та фізкультурно-масової роботи; ❖ Працюючі соціально-культурні об'єкти (2 будинки культури, 3 школи, дитячі садочки, ФАП, сільські ради); ❖ Бізнес (два великі підприємства, робочі місця, постійний дохід в бюджет); ❖ Наявність регулярного транспортного сполучення з обласним центром; ❖ 5 творчих колективів, які мають звання народних; ❖ Сильні спортивні секції, переможці змагань.	❖ Низька народжуваність, міграція молоді працездатного віку; ❖ Пасивність громади, низький рівень участі громади в об'єднанні, зневіра громади, байдужість, споживацькі настрої; ❖ Низький рівень медичного обслуговування, недостатньо кваліфікованих медичних працівників, амбулаторії, потребує ремонту; ❖ Погіршення безпеки населення через відсутність дільничного і координації дій структурних підрозділів; ❖ Відсутність мобільного зв'язку; ❖ Відсутність водного транспорту (катер); ❖ Відсутність бездротового інтернету; ❖ Відсутність сучасного вуличного освітлення; ❖ Екологічні проблеми (забруднена річка, якість питної води, сміттєзвалища); ❖ Не відпрацьовані механізми партнерської взаємодії з бізнесом; ❖ Відсутність кваліфікованих фахівців відповідно до потреб підприємств, громади; ❖ Слабо розвинутий дрібний бізнес, легалізація зайнятості населення; ❖ Недостатня кількість активних членів громади, готових брати на себе відповідальність, не має харизматичного лідера.
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
❖ Надходження до бюджету завдяки змінам Податкового кодексу; ❖ Зміна ставки земельного податку на землі с/г призначення за межами села; ❖ Завдяки розвитку туризму – надходження до бюджету від туристичної діяльності; ❖ Використання земель за межами населеного пункту (надання їх в оренду надасть можливість додаткових надходжень до бюджету); ❖ Раціональне використання державної субвенції на освіту, медицину і культуру; ❖ Відновлення річкового транспорту сприятиме працевлаштуванню населення та додаткового надходження коштів у бюджет громади.	❖ Продовження військового конфлікту на Сході України; ❖ Відплив за межі громади кваліфікованих кадрів; ❖ Перекладання на місцеве самоврядування державних фінансових зобов'язань за соціальними стандартами; ❖ Згортання реформ; ❖ Екологічно-небезпечні підприємства; ❖ Зміна політики великих підприємств, розташованих на території громади; ❖ Скорочення фінансування міжнародних донорів в частині надання грантів для проектів; ❖ Прийняття економічно необґрунтованих рішень громадою.

ПРИКЛАД ПЛАНУ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ «Х» ОТГ до 2025 року

Місія: Громада – це місце, де хочуть жити і процвітати, та бути успішними ми, та наші діти.

№	Стратегічні цілі	Завдання	Діяльність
1.	Громада дружня до дітей, молоді та людей поважного віку	1.1. Забезпечення гідних соціальних стандартів життя мешканцям територіальної громади та реформування сфери послуг	1.1.1. Провести опитування членів громади щодо якості життя та шляхів розвитку громади; 1.1.2. Здійснити аналіз потреби та доступності до послуг різних вікових груп населення (діти, молодь, люди похилого віку); та з врахуванням вразливих категорій (малозабезпеченість, сім'ї з проблемами інвалідності, самотні пристарілі, особи із залежністю тощо); 1.1.3. Привести мережу соціальних послуг у відповідність до визначених потреб населення; 1.1.4. Формувати у членів громади «моду» на сімейні цінності, відповідальність за виховання дітей, участь у житті громади, шляхом - просвіти, навчання відповідальному батьківству, особливо тих, хто вступає у шлюб, очікує дитину, виховує дітей перших років життя; - проведенням різноманітних заходів, спрямованих на укріплення родинних стосунків, взаємодії батьків та дітей, представників різних поколінь; «Громада без насилля та фізичних покарань», комплекс узгоджених заходів щодо формування толерантних подружніх (сімейних) стосунків, батьківської компетентності та поваги дітей до батьків. (ДНЗ, школи, бібліотеки, заклади культури, громадські об'єднання, батьківські комітети) 1.1.5. Зберегти діючі народні творчі колективи 1.1.6. Долати споживацькі настрої, формувати відповідальність членів громади за майбутній розвиток громади, шляхом - оприлюднення вартості послуг, які отримують діти в місцевих закладах; - залученням батьків до оцінки якості послуг та їх планування; - відвідування та вивчення досвіду інших громад; - спонуканням до громадсько-корисної роботи.
		1.2. Оптимізація мережі соціальних об'єктів сіл та приведення їх у відповідність до потреб жителів	1.2.1. Проведення моніторингу та оцінки стану об'єктів соціальної сфери, які знаходяться на територіїОТГ на їх відповідність потребам жителів. 1.2.2. Підготовка пропозицій щодо ефективного використання наявних приміщень в тому числі шляхом об'єднання, створення комплексних соціальних об'єктів та запровадження заходів , енергозбереження. 1.2.3. Вивчити можливість створення на базі приміщення ДНЗ селакомплексного закладу, де б розмістились: дитячий садок на 80 місць, амбулаторія, ЦСПР. 1.2.4. Пошук інвесторів для оренди чи купівлі приміщень сільської амбулаторії, Табору відпочинку для дітей, спортивного комплексу. 1.2.5. Здійснення заходів щодо енергозбереження приміщень шкіл, вивчення можливостей щодо оптимальної кількості приміщень, що використовуються у зимовий час. 1.2.6. Провести консультації з ПАТ та НКЗ щодо умов та можливостей осучаснення діяльності музею історії виноградарства та виноробства, ефективного його використання в бізнес процесах. 1.2.7. Підготувати пропозиції щодо дольового використання соціальних об'єктів.
		1.3. Забезпечення	1.3.1. Створення повноцінної аптеки в селах....

		доступності послуг для вразливих мешканців громади	1.3.2. Проведення швидкісного Інтернету в БК 1.3.3. Здійснення заходів для покращення мобільного зв'язку у селах.....; 1.3.4. Встановлення банкомату в селі в ... 1.3.5. Розробити програму розширення та підвищення якості надання побутових послуг населенню через сприяння розвитку малого бізнесу (надання приміщення на пільгових умовах; 1.3.6. Реконструкція адмінбудівлі в селі.. та створення культурно-дозвілевого центру; 1.3.7. Осучаснити роботу сільських бібліотек, забезпечити в них доступ до інтернету, ініціювати створення на їх базі об'єднань для спілкування за інтересами, батьківських клубів, курсів комп'ютерної грамотності тощо. 1.3.8. Проведення навчань для літніх людей – ПК, телефон.
Безпечне та сприятливе життєве середовище для жителів громади та туристів	2.1. Створення безпечних умов для проживання та формування у членів громади безпечної поведінки	2.1.1. Завершити роботи по вуличному освітленню в селах..... 2.1.2. Громадська допомога та контроль за роботою дільничного інспектора. 2.1.3. Визначити в кожному селі громадських інспекторів з правопорядку, затвердити на сесії сільської Ради положення про правила та умови їх функціонування, взаємозв'язок з дільничним інспектором. 2.1.4. Розроблення та розповсюдження інформаційних буклетів з корисною інформацією про безпеку. 2.1.5. Встановлення на території громади інформаційних стендів щодо дій в разі небезпеки (телефони швидкої, дільничного і т.д.); 2.1.6. Пропаганда серед дітей та молоді здорового, безпечного способу життя. 2.1.7. Вирішення питання щодо протипожежної безпеки (кооперація з підприємствами щодо утримання протипожежної команди та техніки)	
	2.2. Розробка та впровадження програм охорони довкілля та санітарної очистки сіл	2.2.1. Розробити комплексну програму охорони навколишнього природного середовища на території ОТГ; 2.2.2. Розробити та виконати проекти очистки берегів річки ..., водойм, джерел та річок, що належать (прилягають) до ОТГ; 2.2.3. Започаткувати щорічне проведення весняних та осінніх суботників по очистці території сіл та берегів річки (водойм); 2.2.4. Залучати дітей та молодь до екологічних заходів, шефства над джерелами, створення та діяльності екологічних патрулів; 2.2.5. Проводити учнівські конференції з питань охорони навколишнього природного середовища; 2.2.6. Для забезпечення належного санітарного стану сіл домогтися заключення дозволів на постійний вивіз твердих побутових відходів та утилізації сміття 2.2.7. Створити систему вивозу побутового сміття та сплати податку за вивіз мешканцями сіл; 2.2.8. Не допускати утворення стихійних сміттєзвалищ на території сільської ради та введення системи штрафів.	
	2.3. Реконструювати системи водопостачання та створити (відновити) рекреаційні зони в населених пунктах	2.3.1. Виготовити проектно-технічну документацію на реконструкцію водогону у селах 2.3.2. Відремонтувати та очистити всі громадські криниці; 2.3.3. Забезпечити щорічне дослідження води з водогону та громадських криниць на предмет її якості; 2.3.4. Розробити та виконати комплексну програму озеленення сіл та розвитку рекреаційних зон в селах 2.3.5. Домогтися виконання орендарями зобов'язань щодо благоустрою навколо своїх приміщень та створення безпечних умов відпочинку на воді; 2.3.6. Щорічно проводити конкурси «Чиста криниця»; «Двір зразкового утримання» та «Краща вулиця», розробити заохочувальні заходи, встановити гранти.	
	2.4. До 2025 року зробити	3.1.1. Розробити та обґрунтувати туристичний маршрут «..... край», визначити етапність його запровадження:	

		відомим та популярним туристичний маршрут «... край» прокладений через села ОТГ, який надає додаткові фінансові ресурси та створює нові робочі місця.	- розробити інфраструктуру маршруту та виготовити проектну документацію; - розробити тури вихідного дня; - створити карту пам'яток району; - підготувати економічне обґрунтування та здійснити пошук інвесторів 3.1.2. Визначити склад ініціативної групи від громади, відповідальної за розробку і впровадження проекту «..... край», створити умови та виділити ресурси для стимулювання їх роботи; 3.1.3. Сприяти участі дітей та молоді в розробці проекту «..... край», проводити конкурси молодіжних, учнівських проектів на краще інформаційне висвітлення, твір, створення та опис туристичного маршруту, створення карти пам'яток району тощо. 3.1.4. Розробка інформаційної стратегії щодо популяризації туристичного маршруту (зелений туризм)* *
3.	Забезпечення зайнятості населення та наповнення місцевого бюджету для формування здатності громади самостійно вирішувати нагальні проблеми.	3.1. Налагодження взаємовигідних партнерських стосунків між усіма ланками бізнесу для покращення життя людей в громаді. 3.2. Сприяння розвитку та легалізація малого бізнесу	3.1.5. Розробити та укласти угоду соціального партнерства між...та селищною радою, в якій передбачити взаємовигідні механізми співробітництва, зокрема <u>спільні зобов'язання</u>: - Щодо підтримки соціально-значущих проектів - Про розвиток туристичних маршрутів - Про спільне утримання пожежної команди; <u>бажані зобов'язання підприємств:</u> - Щодо стимулювання місцевих жителів оволодівати професіями, новими знаннями та вміннями, необхідними для подальшого розвитку виробництва; - Першочергово інформувати місцевих жителів про потребу у кадрах, вакансіях, стратегічних напрямках розвитку виробництва та потреби у спеціалістах; - Влаштовувати дні відкритих дверей на виробництвах, проводити екскурсії для школярів, конкурси на знання історії рідного краю, виноградарства тощо; - Виділяти гранти на оплату навчання у ВНЗ за спеціальністю необхідною для підприємств, випускнику/ці однієї зі шкіл громади - переможцю конкурсу «Надія громади» <u>Можливі зобов'язання громади:</u> - Надавати допомогу у зборі врожаю винограду; - Надавати місця в дитячих садочках для спеціалістів підприємств; - Виділяти землю під забудову спеціалістам підприємств; - Надавати приміщення під реконструкцію та перебудову для створення тимчасового житла для приїжджих спеціалістів 3.1.6. Ввести в практику не рідше ніж 2 рази на рік проводити спільні засідання керівництва ПАТ, ТОВ МКЗ з керівництвом та депутатами сільської ради з питань співробітництва. 3.1.7. Створити спільну робочу групу для вивчення питання щодо можливостей відновлення паромного сполучення з м. підготовки фінансово-економічного обґрунтування та пошуку інвесторів. 3.2.1. Вивчити питання щодо можливостей створення фонду чи отримання гранту «сприяння розвитку сільського бізнесу» (навчання бажаючих створити бізнес, консультування з питань створення та ведення бізнесу, оплати податків, кредитування, пошуку інвесторів, надання приміщень тощо); 3.2.2. Розробити місцеві механізми заохочення легалізації бізнесу, рівного доступу до ресурсів громади, введення прозорих процедур бюджетування ОТГ; зокрема - легалізація робочих місць, вивід підприємств з "тіньового" сектору економіки, виявлення суб'єктів господарювання, які мінімізують податкові зобов'язання та ухиляються від сплати податків. - надання суб'єктам малого підприємництва інформаційно-консультативної допомоги з боку виконавчих органів громади.

			• недопущення фактів ведення подвійної бухгалтерії та виплати заробітної плати, у т.ч. у "конвертах", • недопущення використання праці найманих працівників без належного оформлення трудових відносин суб'єктами господарювання – юридичними і фізичними особами. • залучення до підприємницької діяльності малозахищених верств (жінки, молодь, інваліди та інші). Підтримувати розвиток підприємницької діяльності шляхом: • зміни цільового призначення землі під комерційні об'єкти; • надання на конкурсних засадах земельних ділянок під об'єкти комерційного використання; • надання дозволів суб'єктам підприємницької діяльності на реконструкцію приміщень для використання під бізнес чи соціальне житло; • залучення до вирішення проблем сіл підприємств, що здійснюють свою діяльність на території сільради. 3.2.3. Надати допомогу у становленні роботи сільськогосподарських об'єднань мешканців сіл; 3.2.4. Стимулювати розвиток приватної ініціативи сільськогосподарського виробництва. 3.2.5. Вивчити можливість та доцільність будівництва сучасного тепличного комплексу з вирощування нішевих культур площею 3 га за підтримки інвесторів. 3.2.6. Розробити та ухвалити Положення «Про громадський бюджет» (у бюджеті на кожен рік передбачити суму коштів для фінансування проектів з громадського бюджету (не менше 1% від загального фонду бюджету)).
		3.3. Покращення системи надання адміністративних послуг	3.3.1. Запровадження сучасних форм надання послуг та обслуговування громадян, усунення перешкод, що можуть виникнути при одержанні адміністративних послуг та документів дозвільного характеру, забезпечення прозорості та відкритості розгляду звернень. 3.3.2. Забезпечення відповідним приміщенням, придатним для організації роботи ЦНАП та повноцінним і якісним наданням адміністративних послуг. 3.3.3. Сприяння забезпеченню ЦНАП необхідною кількістю працівників та необхідного обладнання. 3.3.4. Удосконалення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.
		3.4. Підвищення інвестиційної привабливості громади, створення умов для активізації інвестиційної діяльності, спрямованої на модернізацію економіки та забезпечення соціально-економічного розвитку передбачається підготовка інвестиційних проектів та пропозицій відповідно до міжнародних стандартів	3.4.1. Розширення співпраці з проектами міжнародної технічної допомоги з метою залучення технічної та фінансової допомоги для розвиткуоб'єднаної територіальної громади. 3.4.2. Залучення неурядових організацій, органів самоорганізації населення до написання та подання проектних пропозицій в наступних галузях: освіта, культура та туризм, охорона здоров'я, енергозбереження, молодіжна політика та спорт, засоби масової інформації, розвиток інфраструктури. 3.4.3. Залучення державних інвестицій, у тому числі Державного фонду регіонального розвитку, субвенцій з державного бюджету на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад, на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, Резервного фонду державного бюджету, коштів, передбачених на розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування, Державних інвестиційних проектів, Державного екологічного фонду, залучення коштів та співпраця у рамках Програми розвитку ООН, коштів секторальної бюджетної підтримки ЄС в Україні та інших. 3.4.4. Розробка бізнес-плану соціального підприємства (згідно Статуту 50% чистого прибутку буде направлятися для вирішення соціальних потреб громади). 3.4.5. Постійний моніторинг сайтів грантодавців, пошук інвестицій
		3.5. Ефективне	3.5.1. Встановлення жорсткого контролю за цільовим, економним, раціональним та ефективним

		використання власних коштів та державних субвенцій на освіту, медицину, культуру, спорт та перерозподіл коштів між іншими об'єктами ОТГ	використанням бюджетних коштів. 3.5.2. Створення робочої групи з питань вивчення показників мережі, штатів та контингентів бюджетних установ, що фінансуються з бюджету з поданням пропозицій щодо оптимізації мережі. 3.5.3. Упорядкувати структури штатної чисельності працівників, які фінансуються за рахунок коштів бюджету ОТГ у межах затверджених асигнувань на оплату праці. 3.5.4. Здійснення постійного контролю щодо забезпечення своєчасної та у повному обсязі оплати праці працівникам бюджетної сфери, що фінансуються з бюджету ОТГ, та недопущення виникнення простроченої кредиторської заборгованості з оплати праці. 3.5.5. Тримати на постійному контролі планування оплати праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати і розрахунків за енергоносіями та комунальні послуги, які споживаються бюджетними установами. 3.5.6. Встановити контроль за жорстким дотриманням бюджетними установами економії споживання енергоносіїв і подальшим впровадженням енергозберігаючих заходів. 3.5.7. Проведення тендерних закупівель через електронну систему «Prozorro» 3.5.8. Впровадження системи «Відкритий Бюджет» (www.openbudget.in.ua)
4.	Забезпечити ефективне управління	4.1. До 2022 року управлінські кадри ОТГ та місцевих підприємств сформовані на 50-70 % з місцевих жителів, які відібрані на конкурсній основі та відповідають кваліфікаційним вимогам. 4.2. Забезпечення кадровим потенціалом відповідно до потреб розвитку громади (підвищення кваліфікації кадрів. Враховуючи досвід успішних громад).	4.1.1. Аналіз внутрішньої і зовнішньої кадрової ситуації, складання переліку професій, які будуть необхідними для ОТГ на протязі 5-10 років; 4.1.2. Інформування населення, зокрема молодь щодо необхідних для села професій з врахуванням перспектив розвитку громади та виходу спеціалістів на пенсію; 4.1.3. Прозоре формування кадрового резерву ОТГ, з максимальним врахуванням потенціалу місцевих жителів та спонукання їх до саморозвитку, в т.ч. розробка стимулів для повернення в село випускників коледжів, ВУЗів, які здобувають професії, необхідні для села; 4.1.3. Формування лідерських навичок у молоді шляхом навчання їх лідерству (Програма «Як стати успішними»), залучення їх до аналізу ситуації в громаді, визначення перспектив її розвитку, делегуванням відповідальності за певні напрямки життя громади, створення молодіжної ради при виконкомі. 4.2.1. Здійснити кадровий аналіз та визначити потребу в управлінських кадрах (насамперед, з точки зору їх якості) у зв'язку з реалізацією стратегії. 4.2.2. Створити механізми для повернення кращих кадрів, молоді, яка навчається від громади (направлення на навчання, стипендіати, залучення до проектної діяльності та підтримка ідей, надання житла тощо) 4.2.3. Розробка методів оцінювання кадрів. 4.2.4. Розвиток персоналу через підготовку і перепідготовку, визначенні їх раціональних форм, термінів, періодичності.

4.4 ІНТЕГРОВАНІ ПРОЦЕСИ

Мета інтеграції процесів на рівні ОТГ – ефективне та економне використання наявних в громаді ресурсів для забезпечення безпеки та соціального благополуччя громадян, сприяння їх самоорганізації для подолання соціальних ризиків чи проблем, забезпечення в найкоротший термін доступності до соціальних послуг осіб, сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

У запропонованій моделі інтеграційні процеси забезпечуються шляхом:

- формування єдиного інформаційного простору громади;
- унормування механізмів міжвідомчої та міждисциплінарної взаємодії;
- активізації громади та залучення до вирішення соціальних проблем.

Єдиний інформаційний простір

Формування єдиного інформаційного простору, інтеграція інформаційних ресурсів усіх структур, забезпечення доступу та обмін своєчасною, достовірною та повною інформацією посідає провідне місце у процесі формування та впровадження інтегрованої системи надання соціальних послуг. Тому пропонуємо виокремити деякі аспекти, найбільш важливі для запровадження інтегрованої моделі надання соціальних послуг.

Веб-сайт об'єднаної територіальної громади є дієвим інструментом поліпшення інформування населення про наявні в громаді соціальні послуги, умови їх отримання тощо. Веб-сайт створює широкі можливості для партнерської взаємодії влади і громади. Задля створення спільної інформаційної платформи з питань соціального захисту населення можна сформулювати низку перспективних напрямів розвитку інформаційних ресурсів органів місцевого самоврядування об'єднаних громад та міст:

- впровадження єдиної впорядкованої структури розміщення соціальної інформації на офіційних інтернет-представництвах органів місцевого самоврядування об'єднаних громад;
- розробка рекомендованого переліку інформації з питань соціального захисту населення, переліку соціальних послуг та умов їх отримання;
- повсюдне запровадження на сайтах органів місцевого самоврядування елементів інтерактивності (е-приймальня як механізм консультування з громадськістю, розширення доступу до соціально-важливої інформації; е-петиції як можливість мешканців громади брати інтерактивну участь в обговоренні стратегій та програм розвитку, онлайн-форуми з обговорення актуальних питань соціального життя територіальної громади, онлайн-опитування громадської думки тощо), що в цілому забезпечить реальний двосторонній зв'язок між владою та мешканцями громади;
- розвиток системи муніципальних е-послуг (до прикладу, запис на прийом, оплата соціальних послуг, тощо), що сприятиме максимально простій і доступній взаємодії посадових осіб ради ОТГ, представників бізнесу, сектору неурядових організацій, медіа та пересічних громадян за допомогою інформаційних технологій, наданню послуг у будь-який час та з максимальною прозорістю. Це особливо актуально у великих громадах, таких як міста.

Ще одним дієвим та багатофункціональним інформаційним джерелом планування інтегрованої системи надання соціальних послуг є **картування**. Це електронне графічне відтворення окремих складових соціального профілю громади, умовно в ракурсі суб'єктів і об'єктів соціальної роботи, соціальних інституцій, що функціонують на відповідній території. За допомогою картування можна відстежити особливості розміщення тих чи інших інституцій і оцінити доступність певних соціальних послуг. В залежності від цілей, на карту може наноситися будь-яка інформація, що дозволить оптимально планувати розвиток нових послуг та ефективно використовувати наявні ресурси. А також для забезпечення доступності до послуг тих чи інших вразливих категорій населення, прогнозування складу міждисциплінарної команди у процесі соціальної роботи з особами, сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах, інформування мешканців громади про наявну соціальну мережу, служби, інституції, установи, що надають соціальні послуги на їх чи сусідній території проживання.

Єдина система управління даними

Поглибленню інтеграції, взаємодії та координації процесу соціального захисту має слугувати **єдина система управління даними**. Така система має низку важливих переваг, а саме:

- сприяє прискоренню надання соціальних послуг особам, сім'ям, які перебувають в складних життєвих обставинах;
- дозволяє спростити та оптимізувати процедури документообігу;
- оптимізує механізми моніторингу та контролю за наданням соціальних послуг;
- дозволяє збирати, обробляти та зберігати значні масиви інформації;
- автоматизує формування статистичних показників для моніторингу та оцінки ефективності системи соціальних послуг тощо.

Ключовим вхідним пунктом до інформаційної системи в ОТГ має виступати **фронт-офіс** надання адміністративних послуг, в якому концентрується найбільша кількість даних про отримувачів послуг, які потім можуть направлятися до відповідних структур/спеціалістів. Відповідно фронт офіс ЦНАПу виступатиме ще одним суб'єктом виявлення осіб, сімей, які потрапили в складні життєві обставини. Коли людина звертається за послугами до центру надання адміністративних послуг, важливо оцінити також її соціальні проблеми. Тому адміністратор фронт-офісу має мати навички оцінки загальної ситуації клієнта (проводити так званий скринінг¹⁸). До прикладу, коли до адміністратора звертається клієнт і в результаті комунікації та аналізу поданих документів виявлено, що це багатодітна мама, яка виховує сама 3 дітей, при цьому не має роботи, вже на цьому етапі їй необхідно запропонувати весь спектр можливих послуг, аби не допустити погіршення ситуації, попередити нехтування потребами дітей і т. п. При цьому адміністратор має мати відповідні розроблені та узгоджені інструменти оцінки. У результаті звернення на основі скринінгу адміністратор має вести інформацію про отримувача послуг в єдину систему, та зазначити тих спеціалістів соціальної сфери, які мають працювати із зазначеною справою (ФСР, працівник ССД, спеціаліст центру зайнятості, сімейний лікар чи психолог тощо). Алгоритм дій адміністратора ЦНАПУ представлений на Рис 4.4.

Рис. 4.4 Алгоритм дії адміністратора ЦНАПу у процесі виявлення сімей в СЖО

Механізми міжвідомчої та міждисциплінарної взаємодії

Під **міжвідомчою взаємодією** розуміється партнерство та співпрацю між організаціями, що представляють різні відомства як державного так і муніципального управління, їх горизонтальні так вертикальні взаємозв'язки, спрямованні на досягнення спільної цілі. Міжвідомча взаємодія реалізується під час спільного стратегічного планування, розробки та реалізації цільових програм для подолання певної соціальної проблеми.

Міждисциплінарна взаємодія – це цілеспрямована співпраця групи фахівців різних спеціальностей які можуть працювати як в одній так і в різних організаціях, умовно об'єднаних для забезпечення узгоджених і професійних дій в процесі надання послуг, ведення випадку особи, сім'ї, яка потрапила в складні життєві обставини, чи групи осіб, які в небезпеці і потребують захисту.

Децентралізації надала місцевим громадам право самостійно визначати способи та механізми реалізації державної політики на ввіреній їм території. А це означає, що громади мають розробляти та приймати свої положення, які регулювали б процеси взаємодії. В такій ситуації,

¹⁸ Скринінг (від англ. screening — «відбір, сортування»), система первинного оцінювання вразливих груп, осіб з метою раннього виявлення

актуальним є розроблення різноманітних методичних матеріалів, інструкцій, примірних положень, які б допомогли громадам унормувати ці процеси.

4.5 ІНТЕГРОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Технологія “єдиного вікна”

Технологія “єдиного вікна” – це така система взаємовідносин влади і людини де немає “не правильних дверей”. Організаційною формою реалізації “єдиного вікна” в ОТГ виступають ЦНАПи. Їхні фронт-офіси побудовані таким чином, щоб громадяни могли в одному приміщенні отримати максимально можливу кількість послуг, незалежно від того, який адміністративний орган їх надає. Організаційну єдність в опрацюванні отриманих звернень громадян та документів забезпечує так званий “бек-офіс”.

Технологія ведення випадку (кейс-менеджменту)

Основною технологією професійної соціальної роботи, яка спрямована на подолання чи мінімізації СЖО клієнта в найбільш оптимальний спосіб є **ведення випадку** (або інша назва – кейс-менеджмент). Товариство кейс-менеджменту Америки визначає “кейс-менеджмент як процес оцінки, планування та забезпечення послугами, що відповідають потребам клієнта, який здійснюється шляхом комунікацій та пошуку доступних ресурсів для досягнення якісних та ефективних результатів”.

Іншими словами кейс-менеджмент – це метод організації надання індивідуальних послуг клієнту, при якому відповідальний за ведення випадку спеціаліст оцінює потреби клієнта, планує, організовує та координує процес їх надання з іншими надавачами, здійснює моніторинг та оцінку впливу наданих послуг, залучає та насажує отримувача, його соціальне оточення до взаємодії. Як тільки повідомлення про особу, сім’ю з ознаками СЖО потрапили через фронт-офіс або напряму до ФСР, розпочинається застосування технології ведення випадку.

Процес ведення випадку має міждисциплінарний характер і передбачає відповідний алгоритм дій. Умовно реалізація цього алгоритму приведено на Рис. 4.5.

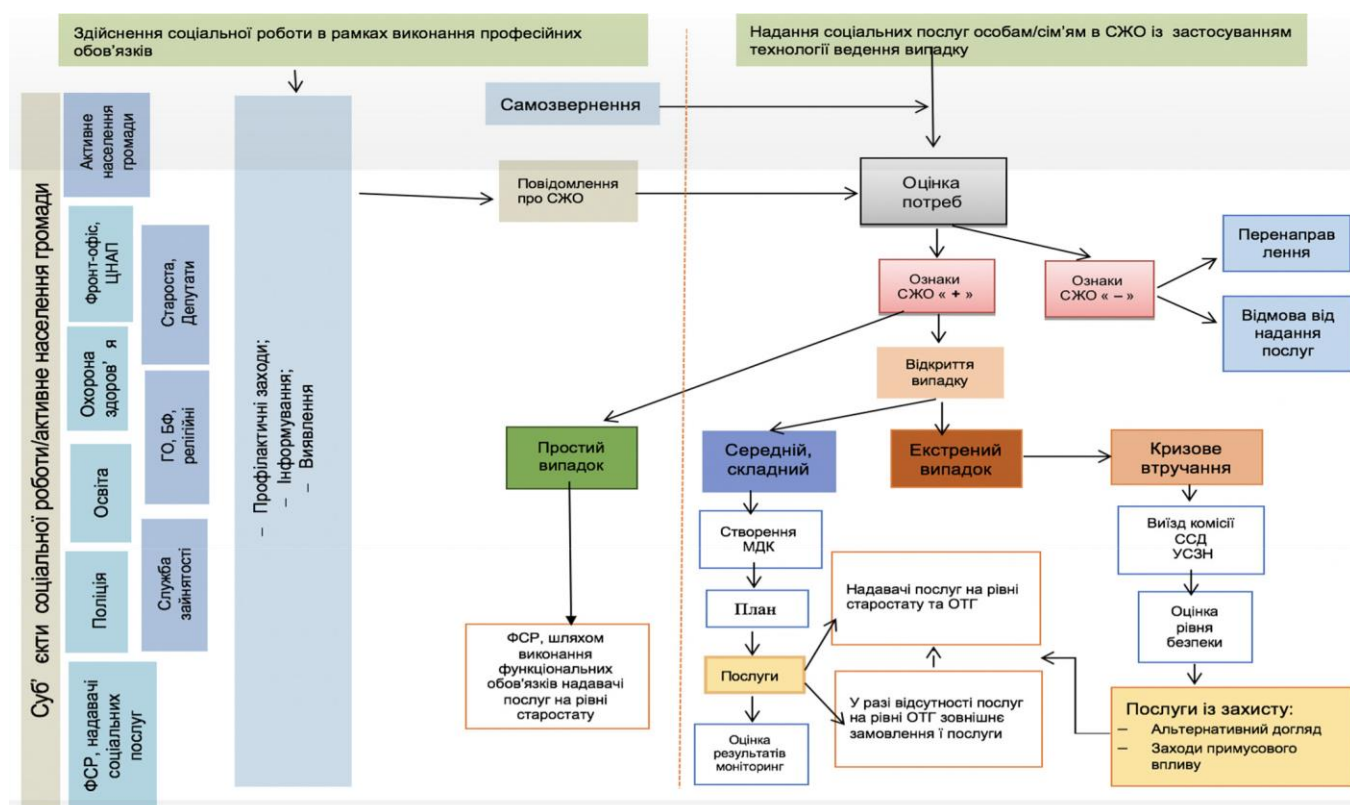

Рис. 4.5 Виявлення та організація надання соціальних послуг особам, сім’ям в СЖО

Пропонується застосовувати в якості базових (основних) технології: «єдиного вікна», «оцінки потреб» та «ведення випадку», «кризового втручання». Ці технології досить пов'язані між собою і забезпечують цілісний процес та реалізацію основних завдань системи захисту населення і ключових параметрів соціальної роботи, які зосереджені на профілактиці СЖО, підтримці отримувача в подоланні складних життєвих обставин чи мінімізації їх впливу, захисті дитини чи особи, в стані небезпеки (таб. 4.5).

Таблиця 4.5

ЗМІСТ ТА ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Завдання	Профілактика, попередження СЖО	Мінімізація, подолання СЖО	Захист дитини/особи
Зміст	Інформування населення; виявлення та облік осіб сімей в СЖО; їх консультування; реалізація соціальних програм, проектів; організація діяльності клубів, об'єднань; заходи з активізації життєвого потенціалу	Організація надання соціальної підтримки (соціальні виплати, допомоги, пенсії, компенсації, пільги, інші соціальні гарантії); надання соціальних послуг	Здійснення комплексу заходів з: відновлення порушених соціальних прав дитини/людини; прийняття рішень, встановлення відповідальності за порушення цих прав (санкції); надання послуг
Цільові групи	Мешканці громади та особливо вразливі груп и	Особи, сім'ї, які потрапили в СЖО; особи/діти з інвалідністю; саодиі пристарілі,	Діти/особи, соціальні права яких порушено (діти-сироти, діти, залишені без батьківського піклування, неієздатні особи, жертви насильства, торгівлі людьми, постраждалих внаслідок катастроф, стихійного лиха, інших обставин)
Суб'єкти соціальної роботи	Працівники освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, ССД, ГО, релігійні осередки ФСР, молодіжні працівники, ЦНАП, центрів зайнятості тощо	ФСР, міждисциплінарна команда (соціальний педагог, медичний працівник, учитель, психолог, соціальний робітник, представник поліції, представник НГО, інші спеціалісти)	ССД, ФСР, представники органу опіки та піклування, поліції, служби надзвичайних ситуацій, адвокати, НГ
Інтегровані технології соціальної роботи	Єдине вікно; оцінка потреб	Ведення випадку	Кризове втручання; ведення випадку
Послуги та форми роботи	Різноманітні форми профілактичної та виховної роботи соціального спрямування, що здійснюється в процесі своєї професійної діяльності; інтеграція зусиль у рамках програм, проектів, спільних соціальних, освітніх, культурних заходів	Надання послуг (денний догляд, соціальний супровід, реабілітації, консультування, догляд на дому.. тощо), групи взаємопідтримки,	Надання послуг; кризове втручання; вилучення жертви/ агресора (кривдника); послуги догляду, виховання та реабілітації дитини у патронатній ; опіка та піклування; сімейні форми влаштування дітей; представництво інтересів; корекційні програми тощо

ФАХІВЕЦЬ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Фахівець із соціальної роботи (ФСР) – професійно підготовлений спеціаліст, який здійснює соціальну роботу та веде випадки сімей, осіб, які потрапили в складні життєві обставини, представляє їх інтереси, забезпечує доступ до необхідних послуг, оцінює їх ефективність.

Загалом місія ФСР в територіальній громаді подібна до місії дільничного лікаря-терапевта. Лікар відповідає в цілому за епідеміологічну ситуацію на своїй дільниці й для цього здійснює інформаційно-просвітницьку роботу, робить профілактичні щеплення від різних хвороб, веде медичний облік своїх клієнтів, проводить обстеження та встановлює діагноз, лікує своїх пацієнтів, залежно від складності захворювання направляє хворих до інших спеціалістів чи виписує направлення на лікування до стаціонарного закладу. Аналогічний алгоритм роботи фахівця лише з тією різницею, що об'єктом його роботи є соціальні хвороби (складні життєві обставини) та проблеми окремих громадян, їхніх сімей, певних соціальних груп. Завдання ФСР деталізуються відповідно до потреб громади.

Професійна компетентність ФСР оцінюється відповідно до критеріїв, встановлених Міністерством соціальної політики України.

Відповідно до **наказу Мінсоцполітики від 24.03.2016 №285** затверджено кваліфікаційну характеристику фахівця із соціальної роботи, де визначено кваліфікаційні вимоги, його обов'язки та завдання.

4.6 ІНТЕГРОВАНІ ПОСЛУГИ

Інтегрований підхід вимагає переходу від вузького погляду: «Ми робимо для отримувача тільки те, що входить в наші обов'язки і можливості» до широкого: «Ми прагнемо досягти цілей, і для цього шукаємо можливості і залучаємо ресурси з усіх доступних джерел, в тому числі, отримувача та його найближчого оточення».

Забезпечення надання соціальних послуг на рівні ОТГ передбачає формування та функціонування мережі надавачів соціальних послуг, що здійснюють соціальну роботу та надають соціальні послуги в громаді.

Базовим рівнем входження в систему соціального захисту для жителів ОТГ, має бути **старостинський округ**, на рівні якого забезпечується доступ до:

- адміністративних послуг соціального спрямування всіх жителів (прийом документів на оформлення соціальних виплат, допомог, субсидій, пенсій, тощо) за рахунок функціонування фронт-офісу (старостату) та взаємодії із ФСР;
- соціальних послуг з підтримки сімей з дітьми, осіб, які потрапили в складні життєві обставини, що забезпечується шляхом виконання ФСР своїх професійних (функціональних) обов'язків, в тому числі, надання ним послуг у процесі ведення випадку; скеруванням, замовленням необхідних для отримувача послуг, координації їх надання іншими надавачами, моніторингу впливу на отримувача;
- послуг догляду на дому, персонального помічника, персонального співбесідника для осіб поважного віку, тяжко хворих, людей з інвалідністю, що забезпечується скеруванням ФСР і створенням віддалених робочих місць надавачем послуг (заклад, установа, ГО, фізична особа-підприємець);
- послуг екстреного втручання та захисту, що передбачають послуги для дітей, сімей, осіб, які потерпають від насильства, жорстокого поводження, загострення психічних розладів, переживань у зв'язку з трагічними подіями, втратою близьких тощо. Такі послуги забезпечуються ФСР, ССД, за підтримки старости, поліції, інших суб'єктів соціальної роботи.

Основний пакет послуг зосереджений **на рівні громади**, де соціальні послуги можуть надаватися комунальними та недержавними суб'єктами, фізичними особами-підприємцями, громадськими та релігійними організаціями тощо. Послуги на рівні громади потребують

залучення кваліфікованих спеціалістів більш вузького профілю (психолог, логопед, фізіотерапевт, ерготерапевт, юрист, реабілітолог, ігротерапевт тощо), що безперечно є проблемним.

На рівні громади має бути забезпечено доступність до таких послуг:

- для сімей з дітьми (соціальний супровід, послуга з патронату, працевлаштування, послуги психолога, логопеда, соціальне житло). У великих громадах може бути створений Центр соціальної підтримки сімей і дітей¹⁹ тощо.
- до альтернативного догляду дітей, які залишились без батьківської опіки (прийомна сім'я, ДБСТ). У разі наявності в громаді великої кількості (8 і більше) дітей середнього, старшого шкільного віку, які виховуються в інтернатному закладі, і яких не має можливості повернути у сім'ю – може бути створений груповий дитячий будиночок.
- для дітей, осіб з інвалідністю – послуги інклюзивного навчання, підтриманого проживання, перепочинку (*спеціалізований патронат*), допомога в забезпеченні технічними засобами реабілітації (ТЗР), мобільні групи соціального обслуговування (послуги масажиста, перукаря, соціальне таксі тощо).

Нові обставини та ризики будуть спонукати соціальних менеджерів, бізнесові структури, надавачів соціальних послуг конструювати нові послуги та форми соціальної роботи. Головне щоб вони відповідали потребам, спонукали отримувача до зростання самостійності, та були економічно обґрунтованими.

У таблиці 4.6, що розташована на наступній сторінці запропоновано підхід «послуги у відповідь на потреби», утворивши систему за певними категоріями (видами) послуг, а саме:

- Послуги з підтримки дітей та сімей з дітьми/молоді;
- Послуги альтернативного догляду дітей, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
- Послуги з підтримки та обслуговування осіб похилого віку;
- Послуги з інтеграції та реабілітації осіб з інвалідністю;
- Послуги з адаптації, інтеграції (реінтеграції);
- Послуги екстреного та кризового втручання.

Кожна категорія (вид) послуг має передбачати певний спектр послуг та перелік видів діяльності в їх рамках, основні вимоги до їх надання, перелік осіб, які можуть ними скористатись. Це дозволить надавачу послуг максимально враховувати потреби отримувача, спільно з ним обирати ті види діяльності, які найбільш необхідні, та конструювати послугу.

¹⁹ Постанова КМУ від 16.11.2016 № 834 «Про затвердження Примірною положення про центр соціальної підтримки дітей та сімей»

Таблиця 4.6

ПОСЛУГИ З СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ТА ОСІБ/СІМЕЙ, ЯКІ ПОТРАПИЛИ В СЖО

Пакет (категорія) послуги	Потенційні отримувачі	Основні потреби потенційних отримувачів	Універсальні послуги для цільової групи	Спеціалізовані послуги (індивідуальні, адресні, комплексні)
Соціальні послуги з підтримки дітей та сімей з дітьми/молоді	Молоді сім'ї, багатодітні, сім'ї, жінки які очікують на народження дитини; неповні сім'ї, сім'ї з дітьми в стадії розлучення; малозабезпечені сім'ї з дітьми	Побудова сімейних стосунків, розвиток батьківського потенціалу (розуміння потреб та особливостей вікового розвитку дитини, допомога у догляді за дитиною, у плануванні та веденні домашнього господарства, працевлаштуванні, налагодженні стосунків з родичами, соціумі тощо), захищеність, тепло, безпека (матеріальні, фінансові труднощі, відсутність, непридатність житла тощо)	Школа, дитячий садок в тому числі групи 5-денки, послуги сімейних лікарів, ФАП, клуби вихідного дня; батьківські клуби, курси-школи для майбутніх батьків, шкільний автобус, групи раннього розвитку; психологічне консультування, послуги логопеда, працевлаштування, клуби за місцем проживання, молодіжні клуби; клініки дружні до молоді; <i>прийом документів на оформлення субсидій, соціальних виплат, допомог</i>	Соціальний супровід, денний догляд дітей, представлення інтересів, супровід при працевлаштуванні, послуга сімейного патронату, послуги сімейного психолога, цільова грошова, (матеріальна) допомога; Послуги з планування сім'ї, скринінг на інвалідність дитини при народженні, послуги раннього втручання, Послуги Центру соціальної підтримки дітей та сімей; Послуги з комплексної підтримки вагітних та одиноких матерів з новонародженими (<i>центри матері та дитини</i>)
Соціальні послуги альтернативного догляду дітей, дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування	Діти, які залишились без батьківського піклування, діти - сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають в СЖО і тимчасово не можуть проживати зі своєю сім'єю	Безпека, розвиток, любов, приналежність, сімейний догляд, спілкування, емоційний розвиток, самоусвідомлення, відновлення зв'язків, стосунків з батьками, родичами	Школа, дитячий садок, спортивні секції, гуртки за інтересами, сімейні лікарі, групи взаємо- підтримки, <i>прийом документів на оформлення субсидій, соціальних виплат, допомог</i>	Догляд і виховання дітей в умовах, наближених до сімейних (в сім'ї патронатного вихователя, ПС, ДБСТ, МГБ); послуги з влаштування та супроводження дітей в сімейних формах виховання; наставництво. Комплексні послуги термінового влаштування та реабілітації на базі Центру соціальної підтримки дітей та сімей, ЦСПР, інтернату, притулку.
Соціальні послуги з підтримки та обслуговування осіб похилого віку	Особи похилого віку, одинокі пристарілі особи, тяжко хворі	Визнання та повага, спілкування, потреба діяти, робити свій внесок у життя, бачити сенс; самообслуговування, ведення домашнього господарства, доставка продуктів, захищеність, тепло, безпека (доступ до соціальних об'єктів, медичне обслуговування, полегшення страждань) тощо	університет 3-го покоління, безоплатна правова допомога, <i>прийом документів на оформлення субсидій, соціальних виплат, допомог, доставки пенсій та соціальних виплат, безоплатна правова допомога</i>	Персональний помічник; персональний співбесідник; догляд на дому, денний догляд, підтримане проживання, соціальне таксі, мобільні групи соціального обслуговування, цільова грошова допомога. Паліативний/хоспісний догляд, догляд стаціонарний (територіальний центр соціального обслуговування); догляд стаціонарний (будинки-інтернати для людей похилого віку та осіб з інвалідністю, пансіонат ветеранів війни та праці, психоневрологічний інтернат).

Послуги з інтеграції та реабілітації осіб з інвалідністю	Дорослі особи з інвалідністю, діти з інвалідністю та їхні сім'ї	Автономія, відновлення життєвих функцій, спілкування, потреба в освіті, розвитку самообслуговування, пристосування до життя в соціумі, доступ до інфраструктури, підтримка, визнання, потреба діяти, робити свій внесок у життя, бачити сенс	Інформування, консультування, інклюзивна освіта (дошкільна, шкільна, вища, в тому числі професійна), корекційно-розвивальні групи, безбар'єрне середовище; створення простору для спілкування та обміну досвідом (очне, онлайн) <i>прийом документів на оформлення субсидій, соціальних виплат, допомог, доставка пенсій</i>	Раннє виявлення ознак інвалідності, послуги реабілітації, психологічної підтримки, соціальної адаптації; соціальної інтеграції, послуги спеціального педагога, персональний помічник, догляд на дому, денний догляд, підтримане проживання, послуга «перепочинку» для батьків дітей з інвалідністю; соціальне таксі, послуги мобільної групи соціального обслуговування, послуга фізичного супроводу особи з інвалідністю. Раннє втручання, інклюзивний ресурсний центр, стаціонарний догляд, послуги реабілітації, абілітації за видами інвалідності; хоспісний, паліативний догляд.
Послуги для осіб, які потребують адаптації, інтеграції (реінтеграції)	Особи, що повернулись з місць позбавлення волі; особи із числа дітей-сиріт дітей, позбавлених батьківського піклування; випускники інтернатних закладів; особи, які постраждали від торгівлі людьми; внутрішньо переміщені особи; учасники АТО; особи з алко-нарко залежностями; безхатченки, жебраки; сім'ї ромської національної меншини;	Спілкування, потреба в самореалізації, освіті, їжі, одязі, житлі, безпеці, інформації, пристосування до життя в соціумі, підтримка, визнання, захист, безпека, відновлення зв'язків, стосунків з батьками, дітьми, родичами, бачити сенс життя, матеріальні та фінансові потреби	Інформування, консультування, безоплатна правова допомога, працевлаштування, тимчасовий притулок (кімната), соціальний супровід, групи взаємодопомоги/взаємодопомоги <i>прийом документів на оформлення субсидій, соціальних виплат, допомог.</i>	Представництво інтересів, негрошова натуральна допомога (їжа, одяг, засоби гігієни, талони на харчування, тощо) або грошова допомога; Соціальне кафе, послуги мобільної групи соціального обслуговування; притулок, соціальне житло, соціальний гуртожиток (готель); послуга соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів, медіація, послуги кризового центру, центру ресоціалізації наркозалежних, соціально-психологічна реабілітація нарко-алкозалежних.
Послуги для осіб, які потребують екстреного та кризового втручання	Особи, які постраждали від насильства в сім'ї; діти, які постраждали від жорстокого поводження та насильства; особи, які вчинили насильство; сім'ї, які потерпіли від стихійного лиха;	Безпеки, захист, підтримка, довіра, (відновлення життєвих функцій, статусу, подолання залежностей, пережитих втрат, травм), соціалізація, адаптація до нових умов, визнання, прийняття нового статусу.	Інформування, консультування, телефон «гарячої лінії»; безоплатна правова допомога; тимчасовий притулок (кімната) <i>прийом документів на оформлення соціальних виплат, допомог.</i>	Мобільна група екстреного реагування, представництво інтересів, посередництво, захист житлових, майнових прав, вилучення, ізоляція кривдника, тимчасовий притулок для дорослих. Медіація, підтримане проживання, послуга соціально-психологічної реабілітації, послуги кризового центру

5. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГРОМАДИ ЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ

5.1 ОРГАН ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

Відповідно до змін (ПКМУ від 11.04.2018 № 301), **п.3 Постанови КМУ № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»** виконавчі комітети об'єднаних територіальних громад наділені повноваженнями **органу опіки та піклування**, а саме: *«Органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах (у разі їх утворення), сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад (далі – органи опіки та піклування), які відповідно до законодавства провадять діяльність з надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових та житлових прав дітей».*

Орган опіки та піклування - це специфічний правовий інститут, покликаний вирішувати проблеми людей, які для представлення або захисту своїх прав потребують втручання держави. Така потреба виникає у разі відсутності у фізичної особи (як правило, це діти та повнолітні громадяни з обмеженою дієздатністю) належним чином уповноважених осіб для представлення та захисту їхніх прав, або у разі виникнення спору між такими законними представниками дітей, або людей з обмеженою дієздатністю. Держава правозахисну і представницьку функції щодо таких громадян покладає на місцеві органи виконавчої влади, визначаючи їх органами опіки та піклування і законодавчо наділяючи численними повноваженнями представляти та захищати інтереси тих людей, які не можуть або не спроможні представляти свої інтереси самостійно. Також орган опіки та піклування має повноваження розглядати спори між законними представниками дитини і/або дорослих осіб²⁰.

Отже, орган опіки та піклування - це виконком місцевої ради у всій сукупності його структурних підрозділів. Безпосереднє ведення справ щодо дітей покладається на службу у справах дітей, щодо повнолітніх - на управління соціального захисту. Дорадчий орган із питань дітей - комісія з питань захисту прав дитини, із питань повнолітніх - опікунська рада.

Служба у справах дітей	Управління соціального захисту населення
Комісія з питань захисту прав дитини	Опікунська рада

КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Комісія з питань захисту прав дитини є консультативно-дорадчим органом, що утворюється головою районної, районної у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті (в разі утворення) ради, сільської, селищної ради, об'єднаної територіальної громади²¹.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

- **розглядає та подає пропозиції до індивідуального плану соціального захисту дитини**, яка перебуває у складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування,
- **розглядає питання, у тому числі спірні, які потребують колегіального вирішення**, зокрема: реєстрація народження дитини, батьки якої невідомі; надання дозволу бабі, діду, іншим родичам дитини забрати її з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я, якщо цього не зробили батьки дитини; позбавлення та поновлення батьківських прав;

²⁰ «Повноваження об'єднаних громад із питань забезпечення та дотримання прав дитини: розуміння витоків функції», метод. посіб. під експ. керівниц. канд. політ. наук Волинець Л., Київ, 2018

²¹ Відповідно до Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини, затвердженого постановою КМ України від 24.09.2008 р. із змінами та доповненнями № 866

вирішення спорів між батьками щодо визначення або зміни прізвища та імені дитини; вирішення спорів між батьками щодо визначення місця проживання дитини; підтвердження місця проживання дитини для тимчасового виїзду з дитиною за межі України; участь одного з батьків у вихованні дитини; побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав; визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування; встановлення і припинення опіки, піклування; утримання і виховання дітей у сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу та виконання покладених на них обов'язків; збереження майна, право власності на яке або право користування яким мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; розгляд звернень дітей щодо неналежного виконання батьками, опікунами, піклувальниками обов'язків з виховання або щодо зловживання ними своїми правами; надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; інші питання, пов'язані із захистом прав дітей;

- **розглядає підготовлені суб'єктами соціальної роботи матеріали про стан сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах**, у тому числі сім'ї, в якій існує ризик відібрання дитини чи дитина вже відібрана у батьків без позбавлення їх батьківських прав, сім'ї, діти з якої влаштовуються до навчального закладу на стаціонарне перебування за заявою батьків, та: **приймає рішення про взяття під соціальний супровід сімей, в яких порушуються права дитини** (завершення або продовження у разі необхідності строку соціального супроводу); **направляє у разі потреби батьків, які неналежно виконують батьківські обов'язки, для проходження індивідуальних корекційних програм до суб'єктів соціальної роботи**, які відповідно до компетенції розробляють та впроваджують такі програми;
- **розглядає питання щодо обґрунтованості обставин, за яких відсутні можливості для здобуття дитиною повної загальної середньої освіти за місцем проживання (перебування), та приймає рішення про доцільність влаштування дитини до загальноосвітньої школи - інтернату I-III ступеня за заявою батьків із визначенням строку її перебування у школі-інтернаті.**

Під час прийняття рішення про доцільність влаштування дитини до загальноосвітньої школи - інтернату I-III ступеня враховується думка дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити.

5.2 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА СІМ'Ю

Право дитини жити і виховуватись у сім'ї інтегрує: право на спільне проживання з батьками; право дитини знати своїх батьків; право на турботу батьків; право на виховання своїми батьками; право на забезпечення інтересів та всебічний розвиток; повагу гідності дитини.

В Україні дитина, яка залишилась без батьківського піклування, *тимчасово може бути влаштована у:*

- сім'ю громадян України (родичів, знайомих, патронатного вихователя);
- притулок для дітей служби у справах дітей;
- центр соціально-психологічної реабілітації дітей;
- соціально-реабілітаційний центр;
- будинок дитини, навчальний або інший дитячий заклад (крім дитячого будинку та загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування)²².

Тимчасове влаштування підкинутої чи знайденої дитини, а також дитини з ознаками насилля або

жорстокого поводження здійснюється після надання їй необхідної медичної допомоги, завершення медичного обстеження чи лікування.

²² Постанова КМУ від 24.09.2008 р. № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» (ст.31)

5.3 ПОСЛУГА ПАТРОНАТУ НАД ДИТИНОЮ

Патронат над дитиною – це комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини **в сім'ї патронатного вихователя** на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.²³

Мета патронату: забезпечити безпечні та сприятливі умови догляду та виховання дитини на період вирішення проблем, криз, які виникли в її сім'ї, сприяння якнайшвидшому поверненню дитини до батьків, а в разі неможливості підготовка до усиновлення або влаштування в одну із сімейних форм виховання.

Патронатний вихователь має бути готовим негайно прийняти у своїй сім'ї дитину/дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. На даний час такі діти, у разі відсутності близьких родичів, направляються до притулків, центрів соціально-психологічної реабілітації (ЦСПР), будинків дитини, дитячих будинків, інтернатів (як правило, обласного підпорядкування), які значно віддалені від місця проживання дитини, що ускладнює її контакти з родиною.

Термін перебування під патронатом визначається потребами дитини та залежить від складності життєвих обставин, які спричинили її влаштування, але не має перевищувати 3 місяці. Практика показує, що в окремих випадках є потреба в подовженні термінів, але такі дії виключно за рішенням органу опіки та піклування після перегляду справи дитини та її батьків, при цьому мають бути враховані психологічні особливості розвитку дитини та її думка, якщо вона досягла відповідного віку. Загальний термін перебування дитини в патронаті не повинен перевищувати 6 місяців.

Основними підставами для прийняття органом опіки та піклування рішення про тимчасове влаштування дитини під патронат можуть бути: загроза життю та здоров'ю дитини; ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків; виявлення покинутої чи знайденої дитини; заява дитини, яка досягла відповідного віку, про наявність обставин, які унеможливають проживання у власній родині; заява батьків, законних представників у зв'язку зі складними життєвими обставинами; тимчасова неможливість виконувати обов'язки з догляду та виховання дитини через стан здоров'я батьків, законного представника дитини. За потреби вжиття негайних дій щодо термінового влаштування дитина може бути передана до сім'ї патронатного вихователя за наказом служби у справах дітей.

Фінансування послуги з патронату дитиною забезпечується за рахунок субвенції державного бюджету місцевим бюджетам.²⁴ За надання послуги патронатний вихователь щомісяця отримує:

грошове забезпечення в розмірі 5-ти прожиткових мінімумів для працездатних осіб; при влаштуванні 2-х і більше дітей віком до 1 року, неповнолітньої вагітної, дитини з ВІЛ грошове забезпечення збільшується на 10% за кожну дитину та категорію, але сумарно не перевищує 50%; соціальну допомогу на утримання та виховання дитини в розмірі 2-х прожиткових мінімумів відповідно до віку дитини; сплату єдиного внеску за загальнообов'язкове державне соціальне страхування за патронатного вихователя.

5.4 ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ В СІМЕЙНІ ФОРМИ ВИХОВАННЯ

Діти, які влаштовуються в **сімейні форми виховання** (усиновлення, опіка/піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) обов'язково мають статус дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. **Статус дитини-сироти** надається дітям, у яких померли або загинули батьки, що підтверджується свідоцтвом про смерть кожного з них.

Статус дитини, позбавленої батьківського піклування, надається дітям:

- батьки яких позбавлені батьківських прав, що підтверджується рішенням суду;
- які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав, що підтверджується рішенням суду;
- батьки яких визнані безвісно відсутніми, що підтверджується рішенням суду;

²³Постанова кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 148 «Про деякі питання здійснення патронату над дитиною. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/936-19>

²⁴ Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення патронату над дитиною» від 16.03.2017 №148

- батьки яких оголошені судом померлими, що підтверджується свідоцтвом про смерть, виданим органами реєстрації актів цивільного стану;
- батьки яких визнані недієздатними, що підтверджується рішенням суду;
- батьки яких відбувають покарання в місцях позбавлення волі, що підтверджується вироком суду;
- батьки яких перебувають під вартою на час слідства, що підтверджується постановою суду;
- батьки яких знаходяться у розшуку органами внутрішніх справ, пов'язаному з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, що підтверджується ухвалою суду або довідкою органів внутрішніх справ про розшук батьків та відсутність відомостей про їх місцезнаходження;
- у зв'язку з тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, що підтверджується висновком медико-соціальної експертної комісії про наявність у батька, матері хвороби, що перешкоджає виконанню ними батьківських обов'язків, виданим у порядку, встановленому МОЗ;
- підкинутим, батьки яких невідомі, покинутим у пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яких відмовилися забрати з цих закладів батьки, інші родичі, про що складено акт за формою, затвердженою МОЗ і МВС.

6. РЕСУРСИ ТА АКТИВІЗАЦІЯ ГРОМАДИ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

6.1 РЕСУРСИ ГРОМАДИ

Ресурсами називають матеріальні і нематеріальні об'єкти та/чи цінності, якими володіє громада або якими може розпоряджатися. Іншими словами, це «все те, що може бути використано для поліпшення якості життя мешканців громади»²⁵. Більшість матеріальних ресурсів, на жаль, вичерпуються і не відновлюються. Тому важливо оцінити ресурсний потенціал громади, ідентифікувати усі наявні ресурси та забезпечити їх інтеграцію (Рис. 6.1)

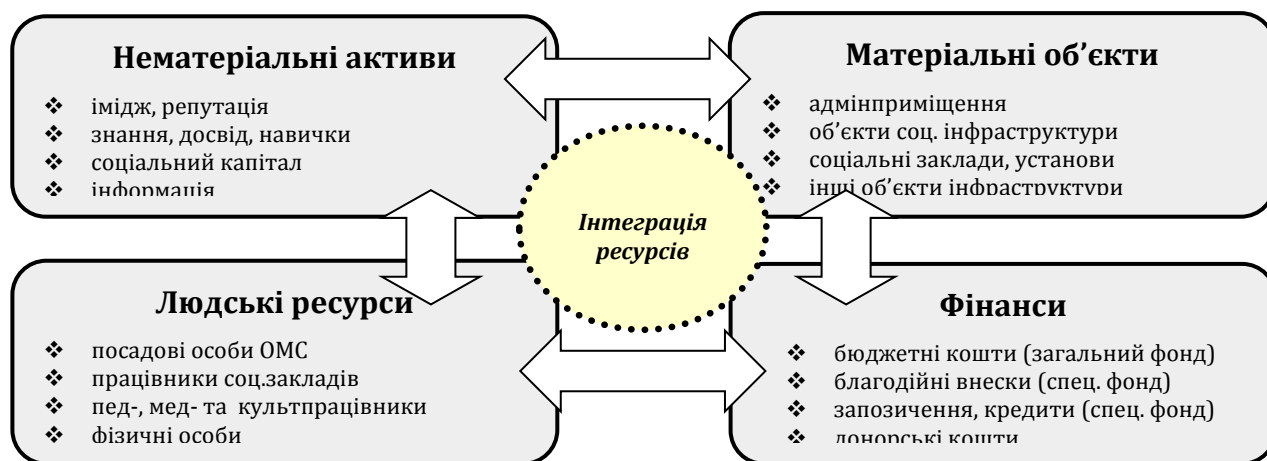

Рис. 6.1 Ресурсний потенціал громади

Ключовим внутрішнім ресурсом є спроможність членів громади – гуртом та індивідуально – за рахунок своїх знань, навичок та взаємодії щодня робити якісний і кількісний внесок у сталий розвиток громади.

²⁵ Community Tool Box – <http://ctb.ku.edu>

7. ВИТЯГИ ІЗ ДЕЯКИХ ЗАКОНІВ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ОТГ

7.1 ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Конституція України

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 46. Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Стаття 56. Кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Стаття 140. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - **самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.**

...Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Стаття 142. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.

Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою.

Закон України «Про місцеве самоврядування»

Стаття 24. Законодавство про місцеве самоврядування...

3. Органи місцевого самоврядування та їх посадові особи діють лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, та керуються у своїй діяльності Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а в Автономній Республіці

Стаття 27. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) **власні (самоврядні) повноваження:**

...6) подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на

відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення;

...8) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

9) утворення цільових фондів соціальної допомоги інвалідам, визначення порядку і умов витрачання коштів цих фондів;

б) делеговані повноваження:

...4) організаційне забезпечення надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг.

Стаття 30. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

...2) облік громадян, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов; розподіл та надання відповідно до законодавства житла, що належить до комунальної власності; вирішення питань щодо використання нежилых приміщень, будинків і споруд, що належать до комунальної власності;

3) сприяння розширенню житлового будівництва, подання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; подання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків;

...5) забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води;

б) делеговані повноваження:

...6) надання відповідно до закону громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них плату;

...9) облік нежилых приміщень на відповідній території незалежно від форм власності, внесення пропозицій їх власникам щодо використання таких приміщень для задоволення потреб територіальної громади;

Стаття 32. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття повної загальної середньої, професійно-технічної освіти у державних і комунальних загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, вищої освіти у комунальних вищих навчальних закладах, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цієї метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення пільгового проїзду учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, за рахунок видатків відповідних місцевих бюджетів;

...6) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

8) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

9) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

- 1) забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти і медичного обслуговування на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою, а в межах території, на якій поширена регіональна мова, - цією регіональною мовою або мовою меншини згідно з нормами [статті 20 Закону України](#) "Про засади державної мовної політики";
- 2) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів, залучення роботодавців до надання місць для проходження виробничої практики учнями професійно-технічних навчальних закладів;
- 3) забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення;
- 4) організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;
- 5) надання допомоги випускникам загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів державної або комунальної форми власності у працевлаштуванні;
- 6) забезпечення школярів із числа дітей-сиріт, дітей-інвалідів/інвалідів I-III групи, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до [Закону України](#) "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;
- 7) організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;
- 8) вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, у тому числі сімейного типу, професійно-технічних навчальних закладах та утримання за рахунок держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах з подовженим днем);
- 9) вирішення питань про надання неповнолітнім, учням, студентам, пенсіонерам та інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах;

...Стаття 34. Повноваження у сфері соціального захисту населення

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) **власні (самоврядні) повноваження:**

- 1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень **додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;**
- 2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;
- 3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;
- 4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; подання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) **делеговані повноваження:**

- 1) підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами;
- 2) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і

матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;

2⁻¹) вирішення відповідно до законодавства питань надання соціальних послуг особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах;

3) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;

4) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;

5) подання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха;

6) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством;

7) організація проведення громадських та тимчасових робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами - на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності;

8) здійснення контролю за охороною праці, забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у тому числі зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам про охорону праці, за наданням працівникам відповідно до законодавства пільг та компенсацій за роботу в шкідливих умовах;

...10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;

11) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках;

12) прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація їх професійної підготовки, а також погодження ліквідації таких робочих місць;

14) здійснення згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також осіб, до яких застосовано пробацію;

15) організація надання соціальних послуг бездомним особам;

16) здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб;

17) визначення видів безоплатних суспільно корисних робіт для осіб, яким призначено покарання у виді громадських робіт.

2. До відання виконавчих органів сільських, селищних рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить також вирішення питань щодо надання працівникам освіти, культури, охорони здоров'я, іншим категоріям громадян, які працюють у сільській місцевості, встановлених законодавством пільг, а також щодо додаткового фінансового заохочення та забезпечення службовим житлом і службовим транспортом працівників охорони здоров'я, які працюють у сільській місцевості.

3. До відання виконавчих органів міських рад міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад, крім повноважень, визначених пунктом "б" частини першої цієї статті, належать:

1) здійснення на відповідних територіях контролю за дотриманням законодавства про працю та зайнятість населення у порядку, встановленому законодавством;

2) накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення у порядку, встановленому законодавством.

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»

Стаття 4. Основні умови добровільного об'єднання територіальних громад

1. Добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких

умов:

5) **якість та доступність публічних послуг**, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, **не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання.**

Стаття 10. Фінансова підтримка державою добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до об'єднаних територіальних громад

1. Держава здійснює фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до об'єднаних територіальних громад шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді **субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади.**

2. **Пропозиції щодо надання фінансової підтримки об'єднаній територіальній громаді вносяться** Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідною обласною державною адміністрацією **за поданням сільської, селищної, міської ради об'єднаної територіальної громади Кабінету Міністрів України не пізніше 15 липня року, що передусь бюджетному періоду, в якому передбачається надання такої фінансової підтримки.**

Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

Стаття 8. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та **органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству**

...2. До повноважень районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та **виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад** у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) **забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;**

2) **забезпечення надання соціальних послуг** на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, у тому числі шляхом соціального замовлення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) **визначення потреби** у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, забезпечення їх створення та функціонування, здійснення контролю за їхньою діяльністю;

4) **участь у підготовці фахівців**, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;

5) **прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства**, забезпечення застосування заходів для його припинення, надання допомоги постраждалим особам;

6) **забезпечення координації діяльності суб'єктів**, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

7) **інформування постраждалих осіб про права, заходи та соціальні послуги**, якими вони можуть скористатися;

8) **збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації** про домашнє насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

9) **звітування центральному органу виконавчої влади**, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, **про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.**

7.2 ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ПІДТРИМКИ СІМЕЙ З ДІТЬМИ

Основним гарантом прав дітей є **Конституція України**. Згідно з цим документом, стрижнем забезпечення прав дітей у нашій державі є принцип, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Окрім цього, Конституція гарантує: правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства (стаття 24); охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства державою (стаття 51); переслідування за законом будь-якого насильства над дитиною та її експлуатації; утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (стаття 52); право на освіту (стаття 53) та ін.

Конвенція ООН про права дитини

..Стаття 18

1. Держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. **Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини.** Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.
2. З метою гарантування і сприяння здійсненню прав, викладених у цій Конвенції, Держави-учасниці **надають батькам і законним опікунам належну допомогу у виконанні ними своїх обов'язків по вихованню дітей та забезпечують розвиток мережі дитячих установ.**
3. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб діти, батьки яких працюють, мали право користуватися призначеними для них службами й установами по догляду за дітьми.

Стаття 19

1. Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.
2. Такі заходи захисту, у випадку необхідності, включають **ефективні процедури для розроблення соціальних програм з метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також, у випадку необхідності, для порушення початку судової процедури.**

Стаття 20

1. **Дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надаються державою.**

Стаття 23

1. Держави-учасниці визнають, що **неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства....**

Стаття 24

1. Держави-учасниці визнають **право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я.** Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я.
2. Держави-учасниці домагаються повного здійснення цього права, зокрема, вживають заходів щодо:
 - a) **зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності;**
 - b) **забезпечення надання необхідної медичної допомоги та охорони здоров'я всіх дітей з приділенням першочергової уваги розвитку первинної медико-санітарної допомоги;**
 - c) **боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі в межах первинної медико-санітарної допомоги, шляхом, поряд з іншим, застосування легкодоступної технології та надання достатньої кількості поживного продовольства та чистої питної води, беручи до уваги небезпеку і ризик забруднення навколишнього середовища;**
 - d) **надання матерям належних послуг по охороні здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди;**
 - e) **забезпечення інформацією всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, щодо здоров'я і харчування дітей, переваги грудного годування, гігієни, санітарії середовища перебування дитини і запобігання нещасним випадкам, а також доступу до освіти та підтримки у використанні цих знань;**
 - f) **розробки превентивних заходів з охорони здоров'я, керівництва для батьків та навчання і послуг з планування сім'ї.**

3. Держави-учасниці вживають будь-яких ефективних і необхідних заходів з метою скасування традиційної практики, що негативно впливає на здоров'я дітей.

Стаття 27

1. Держави-учасниці визнають **право кожної дитини на рівень життя**, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

2. **Батько (-ки)** або інші особи, які виховують дитину, **несуть основну відповідальність за забезпечення** в межах своїх здібностей і фінансових можливостей **умов життя, необхідних для розвитку дитини.**

3. Держави-учасниці відповідно до національних умов і в межах своїх можливостей **вживають необхідних заходів щодо надання допомоги батькам та іншим особам, які виховують дітей**, у здійсненні цього права і у випадку необхідності **надають матеріальну допомогу і підтримують програми, особливо щодо забезпечення дитини харчуванням, одягом і житлом.**

4. Держави-учасниці **вживають всіх необхідних заходів щодо забезпечення відновлення утримання дитини батьками або іншими особами, які відповідають за дитину** як всередині Держави-учасниці, так і за кордоном. Зокрема, якщо особа, яка несе фінансову відповідальність за дитину, і дитина проживають в різних державах, Держави-учасниці сприяють приєднанню до міжнародних угод або укладенню таких угод, а також досягненню інших відповідних домовленостей.

Цивільний кодекс України

Стаття 56. Орган опіки та піклування

1. **Органами опіки та піклування є** районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, **виконавчі органи** міських, районних у містах, **сільських, селищних рад.**

2. Права та обов'язки органів, на які покладено здійснення опіки та піклування, щодо забезпечення прав та інтересів фізичних осіб, які потребують опіки та піклування, встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами.

Сімейний кодекс України

Стаття 17 Надання органом опіки та піклування допомоги особам у здійсненні ними своїх сімейних прав та виконанні сімейних обов'язків

Орган опіки та піклування надає допомогу особі у здійсненні нею своїх сімейних прав та виконанні сімейних обов'язків в обсязі та в порядку, встановлених цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 19 Участь органу опіки та піклування у захисті сімейних прав та інтересів

- У випадках, передбачених цим Кодексом, особа має право на попереднє звернення за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування.
- Рішення органу опіки та піклування є обов'язком до виконання, якщо протягом 10 днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду, крім випадку, передбаченого частиною другою статті 170 цього Кодексу.
- Звернення за захистом до органу опіки та піклування не позбавляє особу права на звернення до суду.
- У разі звернення з позовом до суду орган опіки та піклування припиняє розгляд поданої йому заяви.
- При розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою.
- Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи.

Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Стаття 246. Контроль органу опіки та піклування за дотриманням прав дитини, над якою встановлено опіку або піклування

1. Орган опіки та піклування контролює умови утримання, виховання, навчання дитини, над якою встановлено опіку або піклування.

Закон України «Про охорону дитинства»

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

дитина - особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше;

дитинство - період розвитку людини до досягнення повноліття;

забезпечення найкращих інтересів дитини - дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити;

жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини;

охорона дитинства - система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав;

дитина-сирота - дитина, в якій померли чи загинули батьки;

діти, позбавлені батьківського піклування - діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти;

дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів - дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні;

дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах - дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поводженням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінують, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини;

дитина, розлучена із сім'єю - дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини;

безпритульні діти - діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання;

дитина з інвалідністю - дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту;

дитина-біженець - дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань;

дитина, яка потребує додаткового захисту - дитина, яка не є біженцем відповідно до [Конвенції про статус біженців](#) 1951 року і [Протоколу щодо статусу біженців](#) 1967 року та [Закону України](#) "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", але потребує захисту, оскільки вона була змушена прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок виникнення загрози її життя, безпеці чи свободі в країні походження, через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вирoku про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

діти, які потребують тимчасового захисту - діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які

постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження;

неповна сім'я - сім'я, що складається з матері або батька і дитини (дітей);

багатодітна сім'я - сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, - до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років;

прийомна сім'я - сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання;

дитячий будинок сімейного типу - окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

контакт з дитиною - реалізація матір'ю, батьком, іншими членами сім'ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання їм інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини.

Стаття 5. Організація охорони дитинства

Основні засади охорони дитинства та державну політику у цій сфері визначає Верховна Рада України шляхом затвердження відповідних загальнодержавних програм.

Проведення державної політики щодо охорони дитинства, розробку і здійснення цільових загальнодержавних програм соціального захисту та поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері забезпечує Кабінет Міністрів України. Щорічно Кабінет Міністрів України звітує Верховній Раді України про стан демографічної ситуації в Україні, становище дітей та тенденції його змін у ході впроваджених соціально-економічних перетворень.

Місцеві органи виконавчої влади та **органи місцевого самоврядування** відповідно до їх компетенції, визначеної законом, **забезпечують**:

проведення державної політики у сфері охорони дитинства, розроблення і здійснення галузевих та регіональних програм поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, вирішення інших питань у цій сфері;

розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази;

вирішення питань щодо забезпечення прав дітей, встановлення опіки і піклування, створення інших передбачених законодавством умов для виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів дітей;

організацію безкоштовного харчування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних і інклюзивних класах, та учнів 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів із сімей, які отримують допомогу відповідно до [Закону України](#) "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям";

можуть забезпечувати пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, та передбачати на це відповідні видатки з місцевих бюджетів;

вирішення питань про надання пільг та державної допомоги дітям та сім'ям з дітьми відповідно до законодавства;

контроль за дотриманням в ігрових залах, комп'ютерних клубах, відеотеках, дискотеках, інших розважальних закладах та громадських місцях **правопорядку та етичних норм стосовно дітей**;

вжиття інших заходів щодо охорони дитинства, віднесених до їх компетенції законодавством України.

....У порядку, встановленому законодавством, **трудові колективи, благодійні та інші громадські організації, фізичні особи можуть брати участь у забезпеченні реалізації заходів з охорони дитинства**, поліпшення становища дітей, створення розвиненої системи сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та патронату над дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, розвитку послуг з підтримки батьків або осіб, які їх замінюють, заходів, спрямованих на забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, всебічного гармонійного

культурного і фізичного розвитку дитини.

Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування"

....**Стаття 11.** Органи опіки та піклування

Органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, **виконавчі органи** міських чи районних у містах, **сільських, селищних рад.**

Органи опіки та піклування забезпечують вирішення питань щодо:

- встановлення статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;
- надання опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, та застосування інших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- соціального захисту і захисту особистих, майнових, житлових прав та інтересів дітей;
- забезпечення пріоритетних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- притягнення до відповідальності осіб, які порушують права дитини;
- надання письмової згоди або заперечення на відчуження нерухомого майна (у тому числі житла) та іншого майна, власником якого є дитина;
- подання заяв, клопотань, позовів про захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Соціальний захист та захист прав дітей у межах своєї компетенції здійснюють районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, **виконавчі органи** міських, районних у містах, **сільських, селищних рад.**

Органи опіки та піклування мають право перевіряти умови влаштування, утримання, виховання, навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можуть переводити дітей, життю та здоров'ю (у тому числі психічному) яких загрожує небезпека, до інших форм влаштування дітей.

Присутність представника органів опіки та піклування на судових засіданнях є обов'язковою в разі, якщо розглядається справа стосовно дитини або з питань, що зачіпають права дитини.

..**Стаття 23.** Працевлаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа

Місцеві державні адміністрації, **виконавчі органи** міських чи районних у містах, **сільських, селищних рад** згідно із законодавством **бронюють робочі місця для працевлаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа, забезпечують їх першочергове працевлаштування на наявні вакантні робочі місця.**

Місцеві державні адміністрації, **виконавчі органи** міських чи районних у містах, **сільських, селищних рад за участю центрів зайнятості** населення для забезпечення тимчасової зайнятості **залучають дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа до оплачуваних громадських робіт** на підприємствах, в установах і організаціях комунальної власності та за договорами - на інших підприємствах, в установах і організаціях.

Відповідальність за працевлаштування вихованців закладів для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа покладається на місцеві державні адміністрації і на керівника закладу, де перебувала дитина.

...**Стаття 32.** Збереження права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа на житло

За дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також особами з їх числа зберігається право на житло, в якому вони проживали з батьками, рідними до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Місцеві державні адміністрації, **органи місцевого самоврядування за місцем знаходження житла дітей несуть відповідальність за збереження зазначеного у частині першій цієї статті житла і повернення його дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам з їх числа після завершення терміну перебування у сім'ї опікуна чи піклувальника, прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу, закладі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.**

Жилі приміщення, в яких проживали діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, до влаштування їх у сім'ї громадян України, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також щодо яких є рішення суду, не можуть бути відчужені без отримання згоди на таке від органів опіки та піклування, яка може надаватися лише в разі гарантування збереження права на житло таких дітей.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають право проживати в дитячих будинках сімейного типу до повернення їм зазначеного житла або надання житла місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування.

До працевлаштування випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування, які перебувають на обліку в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, квартирна плата та плата за комунальні послуги здійснюються місцевими державними адміністраціями за місцезнаходженням житла.

Стаття 33. Забезпечення дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа житлом

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, у разі відсутності в таких дітей житла мають право зараховуватися на квартирний облік та соціальний квартирний облік за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за заявою опікуна чи піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування. Після досягнення 18 років такі діти протягом місяця забезпечуються соціальним житлом до надання їм благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років і перебувають на обліку внутрішньо переміщених осіб, мають право зараховуватися на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб.

Перебування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 16 років, на соціальному квартирному обліку не є підставою для відмови їм у взятті на квартирний облік або зняття з квартирної обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, чи обліку осіб, які мають право на отримання житла (пільгових кредитів на будівництво і придбання житла) за державними житловими програмами для окремих категорій громадян, визначених законодавством.

Після завершення перебування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у відповідних закладах для таких дітей, дитячому будинку сімейного типу, прийомній сім'ї або завершення терміну піклування над такими дітьми та в разі відсутності в таких дітей права на житло обласні, Київська та Севастопольська міські, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування забезпечують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа протягом місяця у позачерговому порядку впорядкованим соціальним житлом.

Порядок забезпечення соціальним житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа затверджується Кабінетом Міністрів України.

Соціальне житло, що надається дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа для проживання, має відповідати санітарним і технічним вимогам.

Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

Стаття 8. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

10) виконання повноважень органу опіки та піклування.

3. Особливості здійснення районними державними адміністраціями та виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного підпорядкування) рад повноважень, передбачених частиною другою цієї статті, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Особливості здійснення виконавчими органами районних у місті рад повноважень, передбачених частиною другою цієї статті, визначаються міською радою відповідного міста.....

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є виконавчі органи з питань сім'ї.

Стаття 9. Повноваження органів опіки та піклування, служб у справах дітей у сфері запобігання та протидії домашньому насильству

1. До повноважень органів опіки та піклування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стосовно дитини та за участю дитини належать:

1) захист прав та інтересів постраждалої дитини, дитини-кривдника, у тому числі шляхом звернення до суду, представництва прав та інтересів дитини у суді при розгляді питань, пов'язаних із здійсненням актів домашнього насильства, зокрема про видачу обмежувального припису;

2) безпосереднє надання допомоги та захисту постраждалим дітям, дітям-кривдникам, які мають статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

3) розгляд у порядку, встановленому [Сімейним кодексом України](#), питання про доцільність відібрання дитини або позбавлення батьківських прав стосовно дитини, якщо кривдниками дитини є батьки (усиновлювачі) або один із них;

4) розгляд у порядку, встановленому законодавством, питань про доцільність відібрання

дитини в опікуна (піклувальника), прийомних батьків, батьків-вихователів, про звільнення особи від обов'язків опікуна (піклувальника) дитини, розірвання договору про патронат над дитиною, скасування рішення про влаштування дитини до дитячого будинку сімейного типу або до прийомної сім'ї у разі здійснення домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини;

5) надання згоди на отримання соціальних послуг постраждалою дитиною, дитиною-кривдником, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

6) надання згоди на внесення персональних даних про дитину, яка повідомила про вчинення насильства або є постраждалою особою, до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, якщо батьки, інші законні представники дитини є кривдниками або ухиляються від захисту прав та інтересів дитини;

7) влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі.

Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки

Ціль 2. Розвиток ефективною та спроможною системи підтримки зростання дітей у сім'ї

Основними завданнями є забезпечення:

- виявлення сімей з дітьми, які перебувають на ранніх етапах вразливості, підтримки біологічної сім'ї дитини;
- розвитку мережі та забезпечення надання освітніх, медичних, соціальних, реабілітаційних послуг (зокрема раннього втручання, інклюзивного навчання) на рівні територіальної громади з урахуванням її фінансових можливостей і потреб мешканців;
- доступності послуг для дітей з особливими потребами, зокрема дітей з інвалідністю, та сімей, у яких виховуються такі діти;
- сімей, які мають дітей з інвалідністю, послугами з підтримки з урахуванням потреб таких дітей та сімей, зумовлених інвалідністю дитини;
- розвитку послуг з підтримки сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, з метою збереження сім'ї для дитини;
- створення належних умов для участі неурядових організацій у наданні послуг сім'ям з дітьми;
- врахування в процесі стратегічного планування розвитку територіальних громад потреб сімей з дітьми;
- створення ефективних механізмів підтримки сімей з дітьми, що поєднують фінансову, матеріальну допомогу та послуги для сприяння батькам у виконанні своїх обов'язків з догляду та виховання дітей і подолання складних життєвих обставин;
- підвищення професійного рівня фахівців, які надають послуги дітям і сім'ям з дітьми, та рівня спроможності учасників процесу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;
- розроблення та впровадження механізмів моніторингу та оцінювання ситуації у територіальних громадах на забезпечення реалізації права дитини на виховання в сім'ї.

II етап (2019 - 2024 роки) - реалізація реформи - передбачає:

- забезпечення доступності послуг для дітей та сімей з дітьми відповідно до їх потреб на рівні територіальної громади;
- скорочення мережі загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, шкіл-інтернатів для дітей, які потребують соціальної допомоги, спеціалізованих шкіл-інтернатів, гімназій-інтернатів, ліцеїв-інтернатів, колегіумів-інтернатів, санаторних шкіл-інтернатів, спеціальних шкіл-інтернатів, дитячих будинків-інтернатів, дитячих будинків, будинків дитини, навчально-реабілітаційних центрів із цілодобовим перебуванням дітей та кількості дітей, які в них виховуються та навчаються.

Очікувані результати

Предбачається досягнення таких результатів:

- збільшення щороку (починаючи з 2018 року) кількості дітей, охоплених інклюзивним навчанням, на 30 відсотків загальної кількості дітей з особливими освітніми потребами;
- збільшення щороку (починаючи з 2018 року) чисельності забезпечених житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 20 відсотків загальної кількості таких осіб, які перебувають на квартирному обліку;
- зменшення щороку (починаючи з 2018 року) кількості дітей, які виховуються в закладах інституційного догляду та виховання дітей, на 10 відсотків кількості таких дітей станом на 1 січня 2018 року;
- (крім спеціальних шкіл-інтернатів і навчально-реабілітаційних центрів) на 10 відсотків кількості таких закладів, спеціальних шкіл-інтернатів та навчально-реабілітаційних центрів на 5 відсотків кількості таких закладів станом на 1 січня 2018 року;
- скорочення щороку (починаючи з 2019 року) кількості закладів інституційного догляду та

виховання дітей припинення з 2020 року влаштування дітей віком до трьох років до закладів інституційного догляду та виховання дітей;

- **припинення до 2026 року діяльності всіх типів закладів інституційного догляду та виховання дітей**, у яких проживає більше ніж 15 вихованців;
- зменшення до 2026 року кількості дітей, які виховуються в системі альтернативного догляду, до 0,5 відсотка загальної кількості дитячого населення;
- **надання (починаючи з 2026 року) неурядовими організаціями не менше ніж 50 відсотків соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми на замовлення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;**
- забезпечення випускників закладів інституційного догляду та виховання дітей, осіб з числа вихованців прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей піклувальників послугами соціального супроводу з метою їх інтеграції у суспільство, підготовки до самостійного життя;
- **забезпечення у кожній територіальній громаді дітям та сім'ям з дітьми доступу до послуг відповідно до їх потреб.**

План заходів з реалізації I етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (розпорядження КМУ від 09.08.2017 № 526-р)

П. 33 Інвентаризація соціальних, освітніх, медичних і реабілітаційних послуг, що фактично надаються дітям та сім'ям з дітьми різних категорій; **визначення потреб територіальних громад у додаткових соціальних, освітніх, медичних і реабілітаційних послугах для дітей та сімей з дітьми, в ресурсах, у тому числі професійних кадрах, необхідних для забезпечення надання таких послуг.**

П. 35 **Забезпечення здійснення навчально-просвітницьких заходів** (семінари, тренінги, конференції тощо) з питань реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, розвитку послуг із соціальної підтримки сімей з дітьми у громаді із залученням до участі в них представників навчальних закладів, закладів охорони здоров'я та соціального захисту, в тому числі закладів інституційного догляду та виховання дітей, інших надавачів соціальних, медичних, освітніх та реабілітаційних послуг, представників засобів масової інформації, випускників закладів інституційного догляду та виховання дітей, представників інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій, бізнесових кіл, волонтерів з метою підвищення рівня їх компетентності щодо забезпечення захисту прав дітей, зокрема на виховання в сім'ї, інформування широких верств населення та формування суспільної думки щодо необхідності здійснення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей.

П. 37 **Створення та забезпечення функціонування регіонального та місцевого інформаційного ресурсу (спеціальної веб-сторінки)** з питань реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, **проведення інформаційної кампанії щодо необхідності забезпечення сімейного виховання для кожної дитини**, можливостей допомоги дітям, які залишилися без піклування батьків.

П. 38 **Запровадження в навчальних закладах, закладах охорони здоров'я та соціального захисту програм, спрямованих на формування навичок відповідального батьківства**, зокрема з догляду за дітьми з інвалідністю.

П. 41 **Забезпечення тимчасового догляду, виховання та реабілітації дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, шляхом запровадження патронату над дитиною.**

П. 42 **Забезпечення розвитку послуг для дітей і сімей з дітьми (соціально-психологічної реабілітації, соціальної підтримки, денного догляду, реабілітації (абілітації) дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, паліативної допомоги, раннього втручання, підтриманого проживання, центрів соціальної підтримки та інших), у тому числі шляхом реорганізації (злиття, приєднання, виділу, поділу, перетворення) закладів інституційного догляду та виховання дітей, закладів та установ, що надають соціальні послуги дітям і сім'ям з дітьми, з урахуванням потреб територіальної громади.**

П. 43 **Передбачення щороку в місцевих бюджетах видатків для надання адресної допомоги сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах**, у тому числі матеріальної, з метою реінтеграції дітей у сім'ю та запобігання їх потраплянню до закладів інституційного догляду та виховання дітей.

П. 44 **Забезпечення безперебійного підвезення дітей до навчальних закладів з метою створення необхідних умов для їх навчання безпосередньо за місцем проживання**, у тому числі шкільними автобусами, пристосованими для перевезення дітей, які пересуваються на кріслах колісних.

П. 45 **Забезпечення утворення служб у справах дітей у структурі виконавчих органів об'єднаних територіальних громад.**

П. 47 **Забезпечення першочергового передання у власність дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та особам з їх числа житлових приміщень, що розташовані на території міста, села чи селища із житлового фонду, який належить до комунальної власності відповідної територіальної громади.**

П.48 **Забезпечення діяльності фахівців із соціальної роботи** для соціальної підтримки сімей з дітьми відповідно до потреб територіальної громади.

П. 49 **Забезпечення дітей з особливими освітніми потребами інклюзивним навчанням** шляхом утворення спеціальних та / або інклюзивних груп/класів у навчальних закладах.

П. 50 **Забезпечення проведення консультативно-роз'яснювальної роботи, підвищення компетентності фахівців, керівників загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, методистів, педагогічних працівників** щодо особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами та створення умов для їх навчання у навчальних закладах за місцем проживання.

П. 51 **Забезпечення безперешкодного доступу до приміщень загальноосвітніх навчальних закладів осіб з інвалідністю** на рівні з іншими особами, облаштування таких закладів за принципом універсального дизайну.

Постановою Кабінету Міністрів України № 800 від 03.10.2018 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю» затверджено Порядок взаємодії органів державної влади, **органів місцевого самоврядування**, закладів та установ (служби у справах дітей, бюро правової допомоги, Нацполіція, заклади освіти, охорони здоров'я, тощо), з метою виявлення загроз життю чи здоров'ю дитини з причин: неналежного харчування, надання медичної допомоги чи догляду за дитиною відповідного віку; залишення дитини під наглядом осіб з наявними ознаками алкогольного чи наркотичного сп'яніння; коли батьки та їхнє оточення є прямою загрозою життю та здоров'ю дитини.

ГЛОСАРІЙ

1. **Активізація громади** – дії, спрямовані на об'єднання людей для обміну досвідом, а також для вирішення проблем за допомогою спільних ресурсів і вмінь.
2. **Адміністративні послуги соціального характеру** – комплекс заходів з надання допомоги особам у призначенні різних видів соціальної допомоги, пенсій, компенсацій та пільг²⁶;
3. **Альтернативний догляд** – це форма неформального та формального догляду усіх дітей, які з будь-яких причин і за будь-яких обставин не перебувають під цілодобовою опікою принаймні одного із батьків²⁷.
4. **Безпека** – стан захищеності особи чи групи; наявність способів задоволення потреб особистості, захисту її прав. Стан безпеки дорослого члена сім'ї залежатиме від поведінки, стану здоров'я інших членів сім'ї і, своєю чергою, впливатиме на безпеку дитини. З іншого боку – дитина лише тоді відчуватиме себе у безпеці, коли за нею доглядатиме безпечний дорослий, коли вона житиме в безпечних стабільних умовах.
5. **Визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах** – процес збору, узагальнення та аналізу уповноваженими органами у сфері надання соціальних послуг інформації про вразливі групи населення, осіб, сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати та проживають у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади, про їх потреби у соціальних послугах з метою прийняття управлінських рішень щодо організації та надання таких послуг.
6. **Ведення випадку** (кейс-менеджмент) - спосіб організації надання соціальних послуг отримувачу, за якого визначений спеціаліст оцінює потреби, планує, організовує та координує процес надання соціальних послуг, у тому числі з іншими надавачами, проводить моніторинг та оцінює результативність наданих послуг, залучає отримувача та його соціальне оточення до взаємодії та стимулює до самотійності.
7. **Вразливість** – це стан незахищеності сім'ї, зумовлений наявністю внутрішніх чи/та зовнішніх факторів ризику або появою нових, які порушують баланс і негативно впливають на стан задоволення потреб дитини. Барометром вразливості сім'ї є стан задоволення потреб дитини.
8. **Дитина** – особа від народження до 18 років, якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше²⁸. **Малолітньою** вважається дитина від народження до 14 років та **неповнолітньою** від 14 до 18 років²⁹. Вікові межі неповнолітньої дитини накладаються на вікові межі **молоді**, що, за законом, визначено як особи віком від 14 до 35 років³⁰.
9. **Дитина, яка постраждала від домашнього насильства** (далі - постраждала дитина) - особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства³¹.
10. **Деінституалізація** – це процес, альтернативний тривалому утриманню людей, в т. ч. дітей у стаціонарних закладах різного типу. Головний принцип – надати людині право знаходитися не в таких обмежених умовах існування, як стаціонари, а вести нормальний спосіб життя і жити настільки незалежно, наскільки вона здатна.
11. **Державний стандарт соціальної послуги** - визначені нормативно-правовим актом нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги, показники її якості.
12. **Доступність до послуг** – забезпечується шляхом інтеграції процедур (скорочення дистанцій, переліку документів; часу на прийняття рішення) та територіальної наближеності послуг (внаслідок організації робочих місць надавачів послуг у старостівських округах громади).
13. **Домашнє насильство** - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між

²⁶ Наказ Мінсоцполітики від 14.06.2018 № 890 «Про деякі питання діяльності об'єднаної територіальної громади щодо соціальної підтримки населення та захисту прав дітей»

²⁷ Керівні принципи ООН щодо альтернативного догляду за дітьми (2010)

²⁸ Закон України «Про охорону дитинства» (ст.1)

²⁹ Сімейний Кодекс України (ст.6)

³⁰ Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (ст.1)

³¹ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст.1)

родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь³².

14. **Екстрене втручання** – послуга що включає термінові професійні дії та заходи на отриману інформацію про підозру або факт насилля в сім'ї, або реальну загрозу його вчинення, жорстоке поводження з дітьми, залишення дитини без піклування батьків, виникнення іншої ситуації, яка загрожує життю та здоров'ю члена сім'ї, з метою попередження, негайного усунення або мінімізації наслідків такої ситуації.

15. **Жорстоке поводження з дитиною** - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини³³.

16. **Забезпечення найкращих інтересів дитини** – це дії та рішення, спрямованні на задоволення індивідуальних потреб дитини, у відповідності до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної й етнічної приналежності, які враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку й рівня розвитку, що може її висловити³⁴.

17. **Інтегрована система надання соціальних послуг об'єднаній територіальній громаді** – умовне об'єднання й інтеграція кадрових, матеріальних, фінансових, технологічних ресурсів громади задля забезпечення доступності вразливих груп населення до соціальних послуг, покращення їх якості та зниження собівартості.

18. **Карта громади** – це умовно зменшене загальне зображення громади чи ділянки в ракурсі суб'єктів і об'єктів соціальної роботи, соціальних інституцій, що функціонують в громаді чи ділянці; складник соціального паспорта громади.

19. **Особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування** - особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування³⁵.

20. **Оцінка потреб** – процес збору, узагальнення та аналізу надавачами соціальних послуг інформації про індивідуальні потреби жінок/чоловіків, дівчат/хлопців, сім'ї та їх складні життєві обставини з метою визначення переліку та обсягів соціальних послуг, яких вони потребують, впливу цих послуг на процес подолання складних життєвих обставин.

21. **Оцінка безпеки дитини** - дії та заходи визначених (ССД/органом опіки та піклування/виконавчим органом сільської, селищної ради) спеціалістів щодо перевірки інформації або підозри, що дитині завдана шкода, з'ясування причин залишення дитини без батьківського піклування, визначення рівня здатності батьків, законних представників гарантувати їй безпеку та вжиття невідкладних заходів щодо захисту дитини.

22. **Патронат над дитиною** – це комплексна послуга, що передбачає тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.³⁶

23. **Показники якості соціальних послуг** - сукупність показників, які використовуються для оцінювання діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, які ґрунтуються на позитивній результативності соціальних послуг відносно її одержувачів і ступеня задоволення їх потреби в цих послугах³⁷.

24. **Потреби дитини** – це певні умови, які забезпечують життя і розвиток людини. Потреби дитини порівняно з потребами дорослих мають свою специфіку. Зокрема, дитина не може повноцінно розвиватися без любові, емоційного тепла, значущого дорослого, котрий створює для неї безпечне й стабільне середовище. Потреби – рушій життя дитини й водночас засіб впливу на неї.

³² Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст.1)

³³ Закон України «Про охорону дитинства» (ст.1)

³⁴ Закон України «Про охорону дитинства» (ст.1)

³⁵ Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (ст.1)

³⁶ Постанова КМУ від 16.03.2017 № 148 «Про деякі питання здійснення патронату над дитиною»

³⁷ Закон України «Про соціальні послуги» (зі змінами)

25. **Права людини** – це комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому суспільстві. Право виступає мірою свободи і зміст його в тому, щоб узгодити свободу окремої людини зі свободою інших членів суспільства, дотримуючись принципу рівності.
26. **Права дитини** – це гарантовані державою можливості задоволення потреб дитини, що дозволяють їй розвиватися відповідно до віку та індивідуальних задатків. Права дитини визначені та унормовані Конвенцією ООН про права дитини.
27. **Програмно-цільовий метод (ПЦМ) бюджетування** – це метод макрофінансового бюджетування, спрямоване на управління бюджетними ресурсами в коротко-та середньостроковій перспективі та передбачає розроблення та реалізацію бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат (згідно зі стратегічними цілями), із застосуванням критерії оцінки їх результативності й ефективності використання бюджетних коштів.
28. **Професійна компетентність** – спроможність кваліфіковано виконувати професійну діяльність, певні завдання і обов'язки. Професійна компетентність об'єднує знання, переконання, цінності, вміння, навички, досвід людини, готовність та здатність реалізувати коло повноважень, що визначають її відповідальність у виконанні поставлених завдань.
29. **Раннє виявлення** – це ідентифікація фахівцями, які працюють із сім'ями з дітьми на етапі вразливості, виникнення проблеми, яка може погіршити рівень задоволення потреб дитини; інформування батьків дитини про наявні в громаді послуги, державні виплати та допомоги; мотивування їх до співпраці зі спеціалістами, консультування та сприяння доступності підтримувальних послуг.
30. **Соціальний захист** – це система управління соціальними ризиками з метою зниження їх ймовірності або компенсації втрат від настання складної життєвої ситуації у зв'язку з безробіттям, малозабезпеченістю, втратою працездатності (з різних причин), хворобою, інвалідністю, старістю, материнством, втратою годувальника, втратою батьків або опікуна для дітей тощо³⁸.
31. **Соціальні виплати і допомоги** – це кошти, які отримують громадяни України, якщо вони належать до певної соціальної групи чи мають особливі, визначені у законодавстві, підстави для цього. Зокрема, є такі види соціальних виплат: по інвалідності, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи, соціальні стипендії, житлова компенсація за житло військовослужбовцям тощо. Відповідно до законодавства призначаються такі види державної допомоги сім'ям з дітьми: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога при народженні дитини; допомога при усиновленні дитини; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомога на дітей одиноким матерям³⁹.
32. **Соціальна робота** – вид професійної діяльності, спрямований на практичну реалізацію соціальної політики, попередження, мінімізацію складних життєвих обставин, захист особи, посилення її здатності реалізовувати свій життєвий потенціал.
33. **Соціальна послуга** - цілеспрямовані та спроектовані дії суб'єктів соціальної роботи для задоволення життєво-важливих потреб конкретної особи, сім'ї, що забезпечують її соціальні права та самостійність життєдіяльності
34. **Соціальний паспорт** – це зведена та узагальнена інформація всього дослідження, яка містить як статистичну так і загальну інформацію щодо громади.
35. **Соціальне замовлення** - засіб регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.
36. **Складні життєві обставини** – обставини, внаслідок яких особа, сім'я не можуть самостійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті, виявлені за результатами оцінки потреб.
37. **Суб'єкти, що надають соціальні послуги** - підприємства, установи, організації та заклади незалежно від форми власності та господарювання, фізичні особи - підприємці, які відповідають

³⁸ Міжнародні акти: Конвенція та Рекомендації МОП (№ 102 про мінімальні норми соціального забезпечення – 1952 р.; №117 про основні цілі і норми соціальної політики – 1962 р., № 128 про допомогу по інвалідності, по старості і в разі втрати годувальника – 1967 р. та інших), а також Європейська соціальна хартія. Перелік соціальних ризиків закріплені в ст. 46 Конституції України

³⁹ Закон України «Про Державний бюджет»

критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги⁴⁰.

38. **Стратегічне планування** - ефективний інструмент системного менеджменту, процес, який має тривати безперервно, оскільки середовище, як і сам об'єкт планування, постійно змінюються. Це спосіб руху до абсолютного бачення, упродовж якого досягається сталий розвиток.

39. **SWOT-аналіз** - це своєрідний інструмент; він не містить остаточної інформації для прийняття управлінських рішень, але дає змогу впорядкувати процес обмірковування всієї наявної інформації з використанням власних думок та оцінок.

40. **Фахівець із соціальної роботи** – професійно підготовлений спеціаліст, який здійснює соціальну роботу та веде випадки сімей, осіб, які потрапили в складні життєві обставини, представляє їх інтереси, забезпечує доступ до необхідних послуг, оцінює їх ефективність.

41. **Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування** - усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

42. **Фронт-офіс об'єднаної територіальної громади** – підрозділ (посадова особа), до компетенції якого (якої) віднесено розгляд звернень громадян з питань соціального захисту населення безпосередньо в спеціально облаштованому приміщенні або через Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП).

⁴⁰ Закон України «Про соціальні послуги» (зі змінами)

НОТАТКИ

МОЇ ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАВЧАЛЬНОГО СЕМІНАРУ

Я переконаний/а що:

- ☐ кожна людина, яка живе в громаді – це ресурс;
- ☐ кожна дитина має виховуватися в сім'ї;
- ☐ соціальною роботою в громаді мають займатися професійно підготовлені спеціалісти;
- ☐ _____
- ☐ _____
- ☐ _____

Мені було корисно дізнатися про:

- ☐ _____
- ☐ _____
- ☐ _____
- ☐ _____
- ☐ _____

Я обов'язково зроблю наступні кроки, а саме:

Кроки	Термін

«ГРОМАДА ДЛЯ ЛЮДИНИ: ПІДВИЩЕННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ГРОМАД ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ»: ПРО ПРОЕКТ

Мета проекту – покращити благополуччя вразливих категорій населення шляхом розвитку потенціалу керівників та спеціалістів соціальної сфери об'єднаних територіальних громад у запровадженні моделі інтегрованих соціальних послуг.

Основні завдання проекту:

- підвищити потенціал представників ОТГ (керівників та спеціалістів державних та недержавних організацій) у сфері соціального захисту та розвитку соціальних послуг відповідно до потреб громади через проведення комплексної програми навчання;
- надати консультаційну та фінансову підтримку для розвитку нових послуг в ОТГ;
- створити можливості для обміну досвідом та кращими практиками, узагальнити результати проекту для подальшого поширення та використання.

Терміни реалізації проекту: серпень 2018 року – жовтень 2019 року.

ПРОЕКТ ВПРОВАДЖУЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ ПРОГРАМИ «U-LEAD з Європою»

Програма «U-LEAD з Європою» (далі - Програма) є однією з найбільших програм міжнародної технічної допомоги для України з підтримки децентралізації. Програма фінансується Європейським Союзом та його країнами-членами Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею, Швецією. «U-LEAD з Європою» робить внесок у створення багаторівневої системи управління на місцевому рівні, яка є прозорою, підзвітною та реагує на потреби громадян.

Це включає дві основні цілі: **(1)** Посилення спроможностей ключових суб'єктів на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою впровадження реформ регіональної політики та децентралізації; **(2)** Розширення прав і можливостей об'єднаних громад з метою надання високоякісних послуг громадянам.

u-lead.org.ua

ВИКОНАВЕЦЬ ПРОЕКТУ:

Партнерство «Кожній дитині» - міжнародна благодійна організація, яка розпочала свою діяльність у 1998 році, до 2010 року відома як Представництво благодійної організації «Кожній дитині» (EveryChild, Велика Британія).

Місія Партнерства – професійно допомагати сім'ям, громадам та державі забезпечувати право кожної дитини зростати і розвиватися у безпечному та сприятливому сімейному середовищі.

У рамках довгострокових проектів ми працюємо у трьох взаємозалежних напрямках: **(1)** Допомога родинам: збереження родини для дитини. **(2)** Допомога громадам: підвищення потенціалу та інвестиції у майбутнє. **(3)** Допомога державі: реформування політики та вдосконалення процесу прийняття рішень.

www.p4ec.org.ua